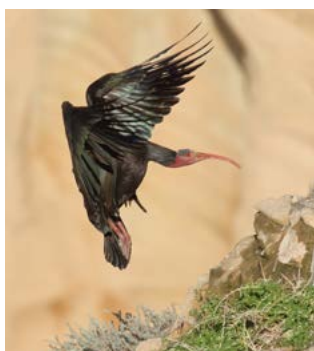

SVET PTIC

REVIJA DRUŠTVA ZA OPAZOVANJE IN PROUČEVANJE PTIC SLOVENIJE

03
2017

Kaj pa vrste, ki štejejo le nekaj deset ali sto osebkov globalno? Njih, ko jih enkrat ne bo, nihče več ne bo dobil nazaj. Ena takšnih je **KLAVŽAR** (*Geronticus eremita*).

foto: **Davorin Tome**

SVETPTIC

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, letnik 23, številka 03, september 2017
ISSN: 1580-3600

SPLETNA STRAN REVIE:
www.ptice.si/publikacije/svetptic/

IZDAJATELJ:
Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS - BirdLife Slovenia)©
E-POŠTA: dopps@dopps.si
SPLETNA STRAN: www.ptice.si

© Revija, vsi v njej objavljeni prispevki, fotografije, risbe, skice, tabele in grafikoni so avtorsko zavarovani. Za rabo, ki je zakon o avtorskih pravicah izrecno ne dopušča, je potrebno soglasje izdajatelja. Revija nastaja po velikodušnosti avtorjev, ki svoje pisne in slikovne prispevke podarjajo z namenom, da pripomorejo k varovanju ptic in narave.

NASLOV UREDNIŠTVA:
DOPPS - BirdLife Slovenia, Tržaška cesta 2
(p. p. 2990), SI-1000 Ljubljana
tel.: 01 426 58 75,
fax: 01 425 11 81

GLAVNA UREDNICA: Petra Vrh Vrežec
E-POŠTA: petra.vrh@dopps.si

UREDNIŠKI ODBOR:
Alenka Bradač, Katarina Denac, Tomaž Mihelič, dr. Tomi Trilar, Barbara Vidmar, doc. dr. Al Vrežec

LEKTORIRANJE: Mojca Pipan

ART DIREKTOR: Jasna Andrič

OBLIKOVANJE: Gorazd Rovina, Vizualgrif d.o.o.

PRELOM: NEBIA d.o.o. (Jernej Kramberger)

TISK: Schwarz print d.o.o.
NAKLADA: 2500 izvodov
IZHAJANJE: letno izidejo 4 številke

Člani DOPPS prejmejo revijo brezplačno.

Revijo sofinancira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARRS).

Revija je vpisana v register javnih glasil pod zaporedno številko 1610.

Mnenje avtorjev ni nujno mnenje uredništva.

Za objavo oglasov pokličite na društveni telefon ali pošljite e-mail glavni urednici.

POSLANSTVO DOPPS:
Delamo za varstvo ptic in njihovih življenjskih okolij. S tem prispevamo k ohranjanju narave in blaginji celotne družbe.

PRESEDNIK: Rudolf Tekavčič
PODPRESEDNICA: dr. Tatjana Čelik
UPRAVNI ODBOR: Gregor Domanjko, Peter Krečič, Tomaž Mihelič, mag. Iztok Noč, Tanja Šumrada, Manca Velkavrh
NADZORNI ODBOR: Luka Korošec, dr. Peter Legiša, Bojan Marčeta, dr. Tomi Trilar
DIREKTOR: dr. Damijan Denac

DOPPS je slovenski partner svetovne zveze naravovarstvenih organizacij BirdLife International.

6

TRAVNIKI NA GORIČEM: SE JIH UPRAVLJA V PRID BIOTSKI RAZNOVRSTNOSTI?

Ekstenzivni travniki na Goričkem so biotsko pestra bivališča za številne rastlinske in živalske vrste. Zaradi opuščanja tradicionalne kmetijske rabe se v zadnjih letih njihove površine močno zmanjšujejo. Kako k varovanju ekstenzivnih travnikov pritegniti lastnike?

foto: **Gregor Domanjko**,
ilustracija bramorja: **iStock**

16

EDEN IZMED STOTIH

Ko bomo trend izginjanja ptic priznali kot resno težavo, bomo še imeli možnosti, da jih pridobimo nazaj. Klavžarja (*Geronticus eremita*) so leta 2012 v knjigi *Neprecenljivo ali ničvredno* predstavili v nezavidljivem klubu 100 najbolj ogroženih vrst na svetu.

foto: **Davorin Tome**

20

VARSTVO NARAVE LJUBLJANSKEGA BARJA

Ljubljansko barje je brez dvoma eden od biserov slovenske narave. Pri celostni obravnavi biotske raznovrstnosti je treba pripraviti jagodni izbor vrst iz lokalnih in ne vsesplošnih evropskih prioritet. Katere bi lahko bile na Ljubljanskem barju? Endemiti in ozko omejene vrste so gotovo ena od takih prioritet.

foto: **Davorin Tome**

38

BILO JE OB KOLPI ...

... junija 2017, ko se je odvil že 28. Mladinski ornitološki raziskovalni tabor. Mladi ornitologi iz vseh koncev Slovenije so raziskovali čudovito Belo krajino.

foto: **Tilen Basle**

DOPPS je slovenski partner svetovne zveze naravovarstvenih organizacij BirdLife International.

KAZALO

- 6 TRAVNIKI NA GORIČKEM: SE JIH UPRAVLJA V PRID BIOTSKI RAZNOVRSTNOSTI?
- 12 GRAN CANARIA - PTIČJI SVET POD NEKDANJIM VULKANOM
- 16 EDEN IZMED STOTIH
- 19 ALI PCB-JI SPREMINJAJO PTIČJO PESEM?
- 20 VARSTVO NARAVE LJUBLJANSKEGA BARJA
- 22 GRIVAR
- 24 SELITEV, ČAR OPAZOVANJA PTIC IN NJIHOVIH OSUPLJIVIH RAZDALJ
- 32 ŽIGA HERBERSTEIN, PRVI ZAPISOVALEC NEKATERIH VRST PTIC IN ŽIVALI
- 35 SLEDENJE MODRI TAŠČICI V AZIJO
- 36 JESENSKA OPAZOVANJA V NARAVI
- 38 BILO JE OB KOLPI ...
- 40 GLASNIKI
- 42 OTVORITEV NARAVNEGA REZERVATA ORMOŠKE LAGUNE
- 44 NOVICE
- 48 PTIČJE PRIGODE
- 51 FOTOULOV

UVODNI POZDRAV NJEGOVE EKSCELENCE, GOSPODA BARTA TWAALFHOVENA, OB OTVORITVI NARAVNEGA REZERVATA ORMOŠKE LAGUNE, 8. SEPTEMBER 2017 (ZAPIS PO POSNETKU):

Spoštovani,

v veliko zadovoljstvo mi je, da sem prisoten na današnji otvoritvi Naravnega rezervata Ormoške lagune (op. ur.: je povedal nizozemski veleposlanik v tekoči slovenščini).

Zelo veliko mi pomeni, da sem danes tu, in rad bi vam čestital, župan občine Ormož, DOPPS, nizozemska družba COSUN, za čudovite dosežke, ki se dobro ujemajo z dogajanjem v tem tednu v Sloveniji. To je pomemben teden za Slovenijo, v katerem je deležna precej mednarodne pozornosti. V Ljubljani smo imeli Poslovni strateški forum Bled. Z visokimi uradniki, politiki, ljudmi, ki se ukvarjajo z družbo, smo se učili, kako doživljati izzive vedno bolj spreminjajočega se sveta in družbe. Kar vidimo tukaj, pa je primer projekta, kjer predstavniki družbe – Občina Ormož, nevladna organizacija DOPPS in nizozemsko podjetje – delajo skupaj in rešujejo izzive, ki prihajajo – ohranjajo naravo in varujejo okolje za prihodnje generacije.

Moje mnenje je, da bi bili župan g. Alojz Sok, predsednik nadzornega odbora tovarne sladkorja g. Hans Hogeweg in DOPPS odlični govorci na Poslovnem strateškem forumu Bled. Mislim, da ni edini cilj tega rezervata samo varovanje narave in njeno ohranjanje za prihodnje generacije, ampak tudi pokazati, kako priti do takega uspeha z mednarodnim sodelovanjem. Zelo sem ponosen, da je v to vključeno nizozemsko podjetje, ki je bilo pripravljeno velik del zemlje pred leti podariti DOPPS-u. Pokazali so družbeno odgovornost, tako da so vsaj nekaj malega povrnili družbi, od katere so zaslužili. Biotska raznovrstnost je v Sloveniji in na Nizozemskem zelo pomembna stvar. V naši deželi imamo približno 160 naravnih rezervatov, ki pokrivajo 1,1 milijona ha površine. Biotska raznovrstnost je ključna za cilje, ki jih postavljaš politikom, pomembna je za varovanje narave in za turizem. Več kot 10 % zaslužka od turizma na Nizozemskem je pridobljenega prek naravnih parkov in rezervatov. Zato mislim, da je lahko to območje, Naravni rezervat Ormoške lagune, zanimivo tudi za privabljanje velikega števila turistov tako iz Slovenije kot iz drugih držav. Menim, da lahko skupaj z bogato gastronomijo te regije in kulturno dediščino veliko prispevate k vašemu razvojnemu programu. Zato želim naravnemu rezervatu trajnostno, raznoliko in uspešno prihodnost!

njegova ekselenca gospod
BART TWAALFHOVEN,
nizozemski veleposlanik

PTICE NAŠIH KRAJEV

// Katarina Denac, Al Vrezec

1

KAVKA (*Corvus monedula*)

Nacionalna populacija je bila na podlagi temeljitega vseslovenskega popisa v obdobju 2008–2011 ocenjena na 700–900 parov. Večina gnezd je bila zabeležena na stavbah, medtem ko so bila gnezda v duplih odkrita le v SV Sloveniji, v skalnih stenah pa le v Istri [Božič, L. (2016): *Acrocephalus* 37 (170/171): 123–150].

foto: Darinka Mladenovič

2

VRANJEK (*Phalacrocorax aristotelis*)

Analiza 500 izbljuvkov, zbranih na počivališčih ob slovenski obali med letoma 2011 in 2013, je pokazala, da se vrsta prehranjuje predvsem s črnim glavačem in drugimi za ribiče komercialno nezanimivimi pridnimi ribami [LIPEJ, L. s sod. (2016): *Acrocephalus* 37 (170/171): 151–158].

foto: Bojan Bratož

3

BELA ŠTORKLJA (*Ciconia ciconia*)

Med letoma 1984 in 2013 je bilo v SV Sloveniji obročkanih 1535 mladičev bele štokrlje. Na podlagi najdb je bilo ugotovljeno mešanje osebkov, gnezdečih v vzhodni in južni Sloveniji. Obročkane štokrlje so začele gnezdit v 4. letu starosti, in sicer 9–115 km od rodnega gnezda, le izjemoma dlje [BRAČKO, F. (2016): *Acrocephalus* 37 (170/171): 159–170].

foto: Rajko Gnezda

4

PREPELICA (*Coturnix coturnix*)

Na Ljubljanskem barju se je med letoma 1996 in 2015 velikost populacije zmanjšala za 50–90 % [TOME, D. s sod. (2016): *Acrocephalus* 37 (170/171): 171–176].

foto: Janez Papež

5

VELIKI KRIVOKLJUN (*Loxia pytyopsittacus*)

Prvič pri nas po več kot 100 letih – par se je oktobra 2015 ujel v obročkovo mrežo v Bizoviku pri Ljubljani [VREZEC, A., FEKONJA, D. (2016): *Acrocephalus* 37 (170/171): 177–208].

izvirni foto: Žan Pečar

6

RUMENOKLJUNI VIHARNIK (*Calonectris diomedea*)

Nova vrsta za Slovenijo – do 10 ptic se je v juniju 2016 zadrževalo na morju pred Piranom [HANŽEL, J. (2016): *Acrocephalus* 37 (170/171): 229–232].

izvirni foto: Jurij Hanžel

7

REGLJA (*Anas querquedula*)

Izjemno redko zimsko opazovanje, ko je bila samica v februarju 2017 opazovana na Iščici, pri čemer gre najverjetneje za zgodnjo selitev, morda povezano z močno odjugo [DENAC, M. (2016): *Acrocephalus* 37 (170/171): 233].

foto: Dejan Bordjan

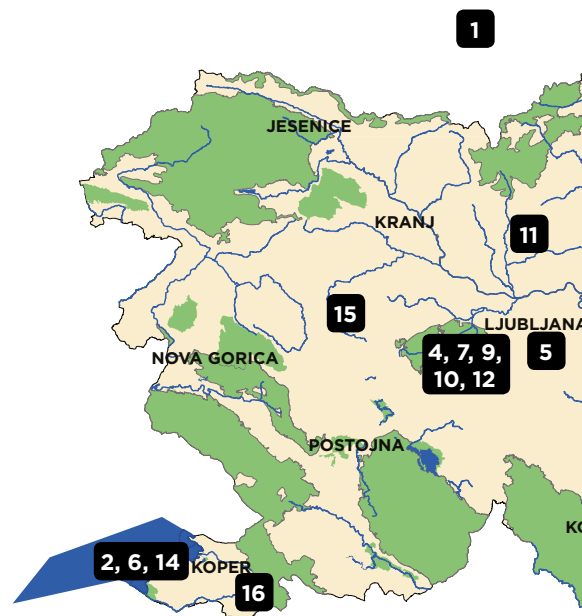

8

ČRNA RACA (*Melanitta nigra*)

Opazovanje samice oziroma drugoletnega osebka junija 2016 na Ormoškem jezero je prvi poletni podatek za Slovenijo in eden redkih po koncu aprila za Srednjo Evropo [BORDJAN, D. (2016): *Acrocephalus* 37 (170/171): 233].

foto: iStock

Naslov za kopije objavljenih prispevkov:
Katarina Denac, DOPPS, Tržaška c. 2,
SI-1001 Ljubljana,
e-mail: katarina.denac@dopps.si

Naslov za sporočanje opazovanj redkih vrst:
Jurij Hanžel, Komisija za redkosti,
DOPPS, Tržaška 2, SI-1000 Ljubljana
e-mail: jurij.hanzel@gmail.com

Obrazec za opis opazovanj redkih vrst:
<http://ptice.si/ptice-in-ljudje/komisija-za-redkosti/sporocite-redkost/obrazec/>

9

ČRNI ŠKARNIK*(Milvus migrans)*

Med aprilom in julijem 2016 je bila vrsta na Ljubljanskem barju večkrat opazovana, celo speljana družina z najmanj dvema mladičema, kar vzbuja sum o verjetni gnezditvi [DENAC, M. (2016): *Acrocephalus* 37 (170/171): 234].

foto: Gregor Bernard

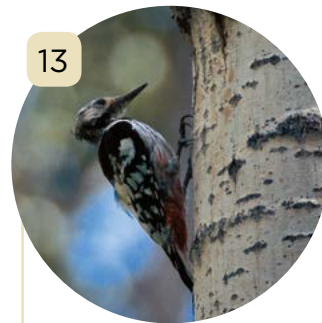
12

MALI DETEL*(Dryobates minor)*

Pri Kozlarjevi gošči je bil novembra 2012 v mrežo ujet mali detel z belkasto obarvanimi primarnimi letalnimi peresi, kar je eden redkih evropskih podatkov o levcizmu pri detlih in prvi za Slovenijo [ŠERE, D. (2016): *Acrocephalus* 37 (170/171): 236].

izvirni foto: Dare Šere

13

BELOHRBTI DETEL*(Dendrocopos leucotos)*

Na Poljanski gori so bila maja 2016 na medsebojnih razdaljah 30–100 m odkrita aktivna gnezda kar štirih vrst žoln, in sicer srednjega, velikega in belohrbtega detla ter črne žolne [DENAC, K. (2016): *Acrocephalus* 37 (170/171): 236].

foto: Borut Rubinič

10

SLOKA*(Scolopax rusticola)*

Sloka je pri nas pozimi precej redka, na Ljubljanskem barju pa je bila prvič zabeležena decembra 2014 v okolici Grmeza, nato pa ponovno januarja 2017 dva osebka pri Kozlarjevi gošči. Gre morda za prezimovanje [MLAKAR MEDVED, M., DENAC, M. (2016): *Acrocephalus* 37 (170/171): 235].

foto: Ivan Esenko

11

KRIVOKLJUN*(Loxia curvirostra)*

V obročkovoalsko mrežo na Veliki planini se je oktobra 2005 ujel nenavadno obarvan krivokljun z belimi obrobami peres v peruti, podobno kot pri beloperutem krivokljunu [ŠERE, D. (2016): *Acrocephalus* 37 (170/171): 239].

izvirni foto: Dare Šere

14

GRIVAR*(Columba palumbus)*

Čez obalni del Slovenije se je v oktobru 2016 selilo več kot 100.000 grivarjev v jatah po 6–5000 osebkov, kar je največje do sedaj zabeleženo število v enem dnevu. Ptice so letele večinoma v smeri SV–JZ [BORDJAN, D. (2016): *Acrocephalus* 37 (170/171): 237–238].

foto: Boris Kozinc

15

KONOPELJŠČICA*(Carduelis citrinella)*

Ta v Sloveniji izjemno redka prebivalka visokogorskega macesnovega gozda je bila novembra 2007 ulovljena na zaraščajočih se pobočjih nad Idrjijo, in sicer trije samci ter ena samica [ČERNALOGAR, S. (2016): *Acrocephalus* 37 (170/171): 238–239].

foto: Tomi Trilar

16

VELIKI SKOVIK*(Otus scops)*

V slovenski Istri je vrsta zelo številna, saj je bila med letoma 2012 in 2016 ugotovljena gostota 0,71 pojočih samcev na km², kar pomeni približno 240 pojočih samcev [ZAGORŠEK, T. s sod.: Biosfera – Konferenca študentov bioloških znanosti. Društvo študentov biologije, Ljubljana, str. 51–52].

foto: Ivo Božič

TRAVNIKI NA GORIČKEM: SE JIH UPRAVLJA V PRID BIOTSKI RAZNOVRSTNOSTI?

// Natalija Špur, Sonja Škornik, Andrej Šorgo

Goričko je prepredeno s travniki, za katere je značilna tradicionalna ekstenzivna kmetijska raba, ki pomeni le zmerno gnojenje, zato so tla manj produktivna in je pridelek manjši.

NAVADNA KUKAVICA
(*Orchis morio*) se na goričkih ekstenzivnih travnikih lahko pojavlja v velikem številu in gostoti.

foto: iStock

Takšni ekstenzivni travniki so biotsko pestra bivališča za številne rastlinske in živalske vrste, tudi redke in ogrožene. Zaradi opuščanja tradicionalne kmetijske rabe se v zadnjih letih njihove površine močno zmanjšujejo.

Prezgodnja košnja preprečuje razvoj **TRAVNIŠKEGA POSTAVNEŽA** (*Euphydryas aurinia*).
foto: **Branko Bakan**

Z namenom ohranjanja ekstenzivnih travnikov na Goričkem smo v okviru projekta »Učinkovito upravljanje z ekstenzivnimi travniki na območju Natura 2000 Goričko« ali krajše »Gorički travniki« začeli številne dejavnosti. Še posebej nam je bilo pri tem pomembno razumevanje, zakaj se lastniki travnikov odločajo sodelovati v ukrepih, ki prispevajo k vzdrževanju biotske pestrosti. Vedeli smo, da le s poznavanjem mišljenja teh ljudi in s poslušom za njihove potrebe lahko k varovanju ekstenzivnih travnikov pritegnemo še druge lastnike.

VRSTNO BOGATI TRAVNIKI NA GORIČKEM SO OGROŽENI

Slovenija je prepoznana za eno od biotsko najpestrejših evropskih držav z dobro ohranjeno tradicionalno kulturno krajino. Znatno del površin v kmetijski kulturni krajini predstavljajo trajna travnišča, ki so nastala z izsekavanjem gozdov in so se ohranjala skozi desetletja z ekstenzivno kmetijsko rabo. Kombinacija takšne rabe in ugodnih naravnih dejavnikov je omogočila razvoj biotsko izredno pestrih življenjskih okolij. Žal so se začela spreminjati ali celo izginjati, k čemur so vodile mnoge dejavnosti; **intenzivna raba travnišč** pomeni, da v delo na travniku vložimo več energije, ga pogosto in redno gnojimo. Pri tem je pridelek sicer večji, ker je močno pospešena rast nekaterih trav, obenem pa izginejo številne druge rastline in posledično tudi živali, glive ter mikroorganizmi. Tudi **sprememba namembnosti** v zazidljivo zemljišče ali odlagališče drv, vrt, vinograd ipd. je prispevala svoje ter **opuščanje travnikov**, ki je vodilo v zaraščanje, pogosto tudi z invazivnimi tujerodnimi rastlinskimi vrstami.

KAKO VZDRŽEVATI BIOTSKO PESTRE TRAVNIKE

Za vzdrževanje ekstenzivnih travnikov sta v prvi vrsti pomembni **vzpostavitev omrežja Natura 2000** in vpeljava direktiv v zakonodajo posamezne države. Pretežni del Goričkega je od leta 2002 del

omrežja Natura 2000, v sklopu katerega je cilj vzdrževati tradicionalno in ekstenzivno kmetovanje. Naslednji korak k ohranjanju travnikov je **realna izvedba ukrepov** za ohranjanje biotske pestrosti na travnikih, npr. zmanjševanje uporabe gnojil, košnja enkrat do dvakrat letno ter spravilo pokosene biomase. Hkrati sta pomembna tudi čiščenje zaraščenih površin in odstranitev tujerodnih inva-

Dejavnosti v projektu so bile osredotočene na izboljšanje stanja značilne ptice goričke kulturne krajine **SMRDOKAVRE** (*Upupa epops*).
foto: **Alen Ploj**

Košnja opuščenih travnikov poteka večinoma s strižno koso.

foto: Gregor Domanjko

živnih vrst. Izjemno pomemben ukrep pa je **delo z ljudmi**, ki upravljajo ekstenzivne travnike. Potrebno je spreminjanje njihovega odnosa in zavedanja, da je ohranjanje biotske pestrosti pomembno za rastlinske in živalske vrste ter tudi človeka.

IZBOLJŠANJE STANJA ŽIVALSKIH VRST

Krajinski park Goričko je tradicionalna kulturna krajina, ki v zadnjih desetletjih doživlja na eni strani zaraščanje površin zaradi opuščanja kmetijske rabe, medtem ko so preostale kmetijske površine vse intenzivneje obdelane. Ekstenzivni travniki se torej opuščajo ali pa postajajo intenzivno kmetijsko obdelani. Z namenom ohranjanja ekstenzivnih travnikov so bili v okviru projekta »Gorički travniki« izvedeni tudi številni ukrepi za izboljšanje stanja ohranjenosti nekaterih živalskih in rastlinskih vrst.

Ker se je v zadnjih letih ugotavljalo upadanje števila nekaterih vrst ptic, so bile dejavnosti v projektu osredotočene na izboljšanje stanja štirih vrst ptic: značilne ptice goričke kulturne krajine smrdokavre (*Upupa epops*), ki jo zaradi njenega oglašanja »hup-hup-hup« domačini imenujejo tudi »hupkač« ali »upkač«; bičje trstnice (*Acrocephalus schoenobaenus*), prebivalke trstič in sestojev rogoza ali šašev; prepelice (*Coturnix coturnix*) z značilnim oglašanjem

»Nepokošene travnate površine, kot so npr. obcestni jarki ali meje med njivami, so grde.« Takšen žal neredek način razmišljanja lastnikov travnikov je v nasprotju z vzdrževanjem biotske pestrosti.

»pet-pedi« ter plenilskega rjavega srakoperja (*Lanius collurio*), ki se ne zažene samo za žuželkami, temveč za vsako živaljo, ki jo lahko obvlada. Posvetili smo se tudi trem vrstam metuljev, ki za svoje preživetje potrebujejo določene travniške rastline: temnega (*Phengaris nausithous*) in strašničnega mravljiščarja (*P. teleius*), ki odlagata jajčeca na zdravilno strašnico (*Sanguisorba officinalis*), zato košnja v obdobju odlaganja jajčec ni primerna; ter travniškega postavneža (*Euphydryas aurinia*), katerega gosenice se prehranjujejo na travniški izjevki (*Succisa pratensis*). Od travniških življenjskih okolij oz. habitatnih tipov so bili v projektu zajeti polnaravna suha travišča in grmišča na karbonatnih tleh (*Festuco-Brometalia*), ki so pomembna rastišča kukavičevk, travniki s prevladujočo stožko (*Molinia* spp.) na karbonatnih, šotnih ali glineno-muljastih tleh ter nižinski ekstenzivni gojeni travniki (*Alopecurus pratensis*, *Sanguisorba officinalis*).

FINANČNA SPODBUDA ZA UPRAVLJANJE EKSTENZIVNIH TRAVNIKOV

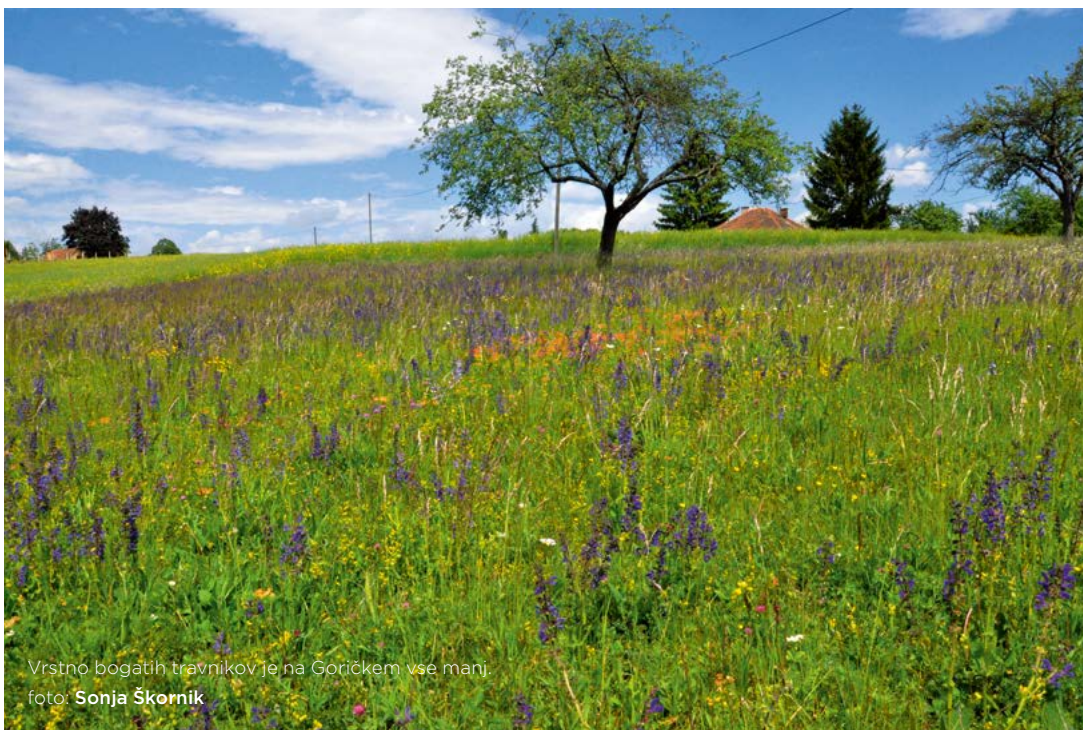
Goričko je del območja Natura 2000, v katerem je predvideno ohranjanje tradicionalne kmetijske krajine. Eden od načinov spodbujanja ljudi k usmerjanju kmetijske dejavnosti v ekstenzivnejše obdelovanje in tradicionalne oblike kmetovanja so kmetijsko-okoljska podnebna plačila (kar imenujemo ukrepi KOPOP). Ukrepi se izvajajo v okviru Programa razvoja podeželja (PRP 2014–2020), ki ga financira Evropski kmetijski sklad za razvoj

Ekstenzivni travniki so življenjski prostor **STRAŠNIČNEGA MRAVLJIŠČARJA** (*Phengaris teleius*).

foto: Branko Bakan

Vrstno bogatih travnikov je na Goričkem vse manj.
foto: Sonja Škornik

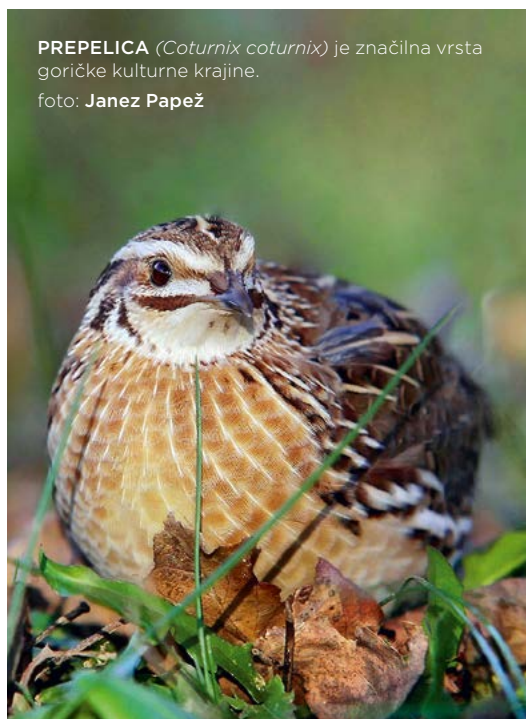
podeželja (EKSRP). Glavni cilj ukrepa KOPOP je spodbujanje nadstandardnih kmetijskih praks, ki prispevajo k blaženju podnebnih sprememb in ohranjanju biotske pestrosti. Lastniki površin, ki sodelujejo v teh ukrepih, dobijo finančno povračilo (npr. za zahtevo HAB_KOS: košnja/paša ni dovoljena do 30. 6., višina plačila znaša 238,20 eura/ha letno) za dejavnosti, ki pripomorejo k izboljševanju in varovanju biotske pestrosti.

MNENJA LASTNIKOV NOSIJO POMEMBNA SPOROČILA

Večina travnikov je v zasebni lasti, zato sta ključnega pomena poznavanje in razumevanje vrednot, odnosov in motivacije lastnikov travnikov, hkrati pa tudi ovir, ki preprečujejo njihovo sodelovanje v dejavnostih in ukrepih za ohranjanje biotske pestrosti travnikov. Odločitev lastnikov za sodelovanje je odvisna od več dejavnikov. Eden od njih je **značilnost** travnika (ki mora imeti najmanj 0,1 ha, ležati mora znotraj upravičenega območja ...). Na primer kmetija ne more uveljavljati zahteve MET_KOS (kjer košnja/paša ni dovoljena med 15. 6 in 15. 9.), če nima površine, ki leži znotraj ekološko pomembnih območij za metulje. Vlogo pri odločitvi imajo tudi **spol** (v KOPOP je vključenih manj žensk kot moških) in **osebne značilnosti lastnika**, npr. starejši ali manj izobraženi se težje odločajo za spremembe, lastniki z nizkimi dohodki se manj odločajo za KOPOP, saj menijo, da razširitev dejavnosti lahko zniža njihov pridelek. Velik pomen pri odločitvi ima tudi **odnos domačinov do okolja in narave ter ukrepov**. Ob tem so kažejo kot omejujoče zahteve ukrepov, kot na primer minimalna površina kmetijskih površin za vstop v KOPOP (znaša 0,1 ha), motivacija (denimo zadostna finančna spodbuda, osebna zadovoljitev) ter **spretnosti in veščine, potrebne za izvedbo ukrepov**. Ob vstopu v KOPOP mora kmetijsko gospodarstvo

(KMG) imeti najmanj 0,1 ha kmetijskih površin, biti vpisano v register kmetijskih gospodarstev, nosilec KMG mora opraviti 6-urni program usposabljanja s področja KOPOP-a ter izdelati program dejavnosti kmetijskega gospodarstva.

Podatke o mnenjih in vrednotah prebivalcev območja Goričko ter njihovih odnosih do vzdrževanja ekstenzivnih travnikov in biotske pestrosti smo pridobili s pomočjo vprašalnika. Zbrali smo kar 293 v celoti izpolnjenih vprašalnikov, na podlagi katerih smo prepoznali poglobitvene dejavnike, ki vplivajo na sodelovanje v ukrepih za vzdrževanje biotske pestrosti.

PREPELICA (*Coturnix coturnix*) je značilna vrsta goričke kulturne krajine.
foto: Janez Papež

NATALIJA ŠPUR je leta 2015 pridobila naziv profesorica biologije in računalništva. V letu 2016 se je vpisala na doktorski program Ekološke znanosti. Ukvarja se z vzpostavitvijo statističnih modelov, s katerimi lahko pojasnimo odločitve posameznikov (npr. vstop v naravovarstvene ukrepe). Trenutno je zaposlena na Univerzi v Mariboru.

izr. prof. dr. SONJA ŠKORNIK je profesorica botanike na Univerzi v Mariboru. Že 20 let preučuje suha travišča in njihov pomen pri ohranjanju biodiverzitete v Sloveniji. Sodelovala je pri številnih projektih, ki vključujejo študije rastlinskih populacij in vegetacije, kartiranje, naravovarstveno vrednotenje in upravljanje habitata tipov, varstvene cilje in ukrepe za območja Natura 2000.

izr. prof. dr. ANDREJ ŠORGO, univ. dipl. biol., je pridobil doktorat iz biologije na Biotehniški fakulteti Univerze v Ljubljani. Po več kakor dvajsetih letih poučevanja na srednjih in višjih šolah je zadnjih devet let zaposlen na delovnem mestu visokošolskega učitelja na Oddelku za biologijo Fakultete za naravoslovje in matematiko Univerze v Mariboru. Pedagoško je vpet predvsem v izobraževanje prihodnjih učiteljev biologije. Raziskovalno pa ga zanimajo teme s področij, povezanih z izobraževanjem, varstvom narave in sodobnimi tehnologijami.

Samo štirje lastniki travnikov na Goričkem (1,8 %) so svoje znanje o Naturi 2000 ocenili z odlično oceno.

Ekstenzivni vrstno bogati mokrotni travniki so ogroženi zaradi gnojenja, preoravanja, izsuševanja in opuščanja košnje.

foto: Sonja Škornik

Opuščeni travniki na Goričkem se pogosto zaraščajo z **ORJAŠKO ZLATO ROZGO** (*Solidago gigantea*), invazivno tujerodno vrsto.

foto: Sonja Škornik

VEČ SAMOSTOJNOSTI PRI UPRAVLJANJU TRAVNIKOV

Večina v anketi sodelujočih lastnikov se strinja z gospodarjenjem travnikov v dobro zavarovanih rastlinskih in živalskih vrst, vendar bi kljub temu, da se odločajo za vstop v KOPOP prostovoljno, želeli imeti pri tem več besede in samostojnosti, saj so površine v njihovi lasti. Nekatere dejavnosti na območjih Natura 2000 so omejene, če se kmetje odločijo vpisati v kakšnega od ukrepov KOPOP (npr. zgodnja košnja), zato takšen način upravljanja zaznavajo kot oviro za gospodarski razvoj. Ob

branju mnenj lastnikov je treba vedeti, da se kmetje odločajo za vpis v ukrepe KOPOP prostovoljno, kjer sicer je kakšna časovna omejitev, a so vse ostale površine kar se načina in časa gospodarjenja tiče povsem prepuščene lastnikom oz. obdelovalcem zemljišč. Sklepamo lahko, da anketiranci območja Natura 2000 ne zaznavajo kot »boljšega prostora za življenje«. Kar 56 % jih meni, da se ljudem, ki živijo na varovanih območjih narave Natura 2000, kakovost življenja ni dvignila. Velik pomen pripisujejo mnenju drugih. Za »dobrega« gospodarja imajo tistega, ki kosi travnike tako, da so videti počiščeni in dobro vzdrževani. Nepokošene travnike zaznavajo kot grde. Takšen način razmišljanja je lahko v nasprotju z vzdrževanjem biotske pestrosti, saj s preintenzivno košnjo ekstenzivnih travnikov vplivamo na izgubo biotske pestrosti.

UPRAVLJANJE TRAVNIKOV Z VIŠJIMI SUBVENCIJAMI

Želja lastnikov travnikov je pridelati čim več kmetijskih dobrin in pri tem zaslužiti dovolj za vzdrževanje družine, zato se večina strinja, da so okoljske subvencije prenizke, da bi upravičile gospodarjenje s travniki po strožjih predpisih. Prav tako se jim zdi postopek pridobivanja okoljskih subvencij za travnike prezapleten.

Anketiranci se zavedajo, da je cilj območij Natura 2000 varovanje biotske pestrosti za prihodnje generacije. Po drugi strani pa jih je manj kot pol (46 %) seznanjenih, da so na območjih Natura 2000 dovoljene vse dejavnosti, ki ne ogrožajo rastlin, živali in življenjskih prostorov. Večina svoje znanje o Naturi 2000 ocenjuje s šolsko oceno dobro, kar nakazuje na pomanjkanje znanja na tem področju. Najvišje so ocenili svoje znanje o kmetovanju in subvencijah, najnižje pa poznavanje dokumentov, ki so osnova za upravljanje na območjih Natura 2000 (npr. Direktiva o pticah in Direktiva o habitatih).

PRIPRAVLJENOST LASTNIKOV NA SODELOVANJE

Za ukrepe, ki ohranjajo biotsko pestrost, se odločajo lastniki, ki Naturo 2000 in subvencije zaznavajo kot priložnost za kakovostnejše življenje, in tisti, ki imajo pozitiven odnos do zavarovanih rastlinskih in živalskih vrst. Drugi vprašani bi pri učinkovitem upravljanju travnikov sodelovali le pod pogojem višjih denarnih sredstev za nadstandardne kmetijske prakse. Raje bi v ukrepih sodelovali tudi v primeru manjšega nadzora nad njihovim upravljanjem, saj želijo o tem odločati samostojno in neodvisno.

Zaključimo lahko, da imajo lastniki motivacijo za upravljanje ekstenzivnih travnikov, če je upravljanje travnikov v dobrobit živali in rastlin ali je v dobrobit gospodarja in njegove družine, motivacija pa

so višje subvencije in preprost postopek za njihovo pridobivanje.

KAKO POVEČATI ŠTEVILO SODELUJOČIH

Če bi želeli povečati število lastnikov travnikov, ki sodelujejo v ukrepih za spodbujanje učinkovitega upravljanja ekstenzivnih travnikov, bi morali, kot se je izkazalo v ugotovitvah statistične analize odgovorov sodelujočih lastnikov, narediti nekatere spremembe v ukrepih KOPOP: (1) vzpostavitev ukrepov kot priložnost za gospodarski razvoj, (2) manjši nadzor pri upravljanju in več samostojnosti na strani lastnika travnika ter (3) dodatna izobraževanja o dovoljenih dejavnostih na območju Natura 2000 in ustreznem upravljanju travnikov za vzdrževanje biotske pestrosti. Lastnikom je treba dopovedati, da s preintenzivno košnjo ne vzdržujemo biotske pestrosti, čeprav nekateri zaznavajo takšne površine kot »lepe«. Napačne predstave in nesporazumi namreč lahko privedejo do konfliktnih stanj med lastniki travnikov in naravovarstveniki oz. načrtovalci ukrepov.

Več o projektu najdete na spletni strani <http://travniki.park-goricko.info/page/>.

LITERATURA:

- AJZEN, I. (2005): Attitudes, personality and behaviour. - McGraw-Hill Education, United Kingdom, 192 s.
- HEBERLEIN, T. A. (2012): Navigating Environmental Attitudes. - Oxford University Press, Združene države Amerike, 240 s.
- PAGE, G., BELLOTTI, B. (2015): Farmers value on-farm ecosystem services as important, but what are the impediments to participation in PES schemes? - *Science of the Total Environment* 515: 12-19.
- ŠKORNIK, S. (2003): Suha travišča reda *Brometalia erecti* Koch 1926 na Goričkem (SV Slovenija). - *Hacquetia* 2 (1): 71-90.
- ŠORGO, A., ŠPUR, N., ŠKORNIK, S. (2016): Public attitudes and opinions as dimensions of efficient management with extensive meadows in Natura 2000 area. - *Journal of Environmental Management* 183: 637-646.

RJAVI SRAKOPER
(*Lanius collurio*) si ogleduje pokrajino na Goričkem.

foto: Dejan Rocner

GRAN CANARIA – PTIČJI SVET POD NEKDANJIM VULKANOM

// besedilo: Matija Križnar,
foto: Matija Križnar, Katja Srebotnjak

VULKANI IN EROZIJA

Tako kot vsi Kanarski otoki je tudi Gran Canaria vulkanskega porekla. Skozi petnajst milijonov let staro geološko zgodovino so različni vulkanski procesi prispevali k nastanku zanimivih kamnin in mineralov. Na otoku še danes najdemo mnoge ugasle vulkanske kraterje, ob nekaterih cestah pa celo vulkanske bombe (kroglaste tvorbe, ki jih je izbruhal vulkan). Glavni vulkanski krater je bil sredi današnjega otoka in je bil skozi milijone let

Gran Canaria s svojim osrednjim vulkanskim stožcem, že močno razbrazdanim s prepadnimi grapami in ponekod nedostopnimi skalnatimi obalami, nudi odlično življenjsko okolje mnogim rastlinam in živalim, tudi pticam. Te so svoja bivališča našle v mnogih vodnih zajetjih, strmih stenah, gorskih gozdovih ter tudi sredi turističnih mest.

Neusmiljeni vetrovi in deževje so botrovali k nastanku izjemne geomorfološke podobe Gran Canarie. Močna tisočletna erozija je odnesla ogromne količine mehkejših vulkanskih kamnin in le na najodpornejših predelih iz površja štrlijo osamelci. Ta območja so nekoč veljala za sveta, danes pa so turistična zanimivost. Podobno kot geološka podoba je pester tudi rastlinski in živalski svet pod temi ostanki ugaslih vulkanov.

Geološki znamenitosti Roque Nuble in Roque Bentayga z najvišjega vrha Gran Canarie

zasut z debelimi plastmi pepela, breč in podobnih kamnin kasnejših izbruhov. Po predvidevanjih naj bi bil prvi vulkanski stožec visok približno 3000 metrov. A intenzivnemu vulkanizmu so sledila dolga obdobja erozije, ki je razbrazdala in prispevala k edinstveni podobi tega kanarskega otoka. Na najvišjih vrhovih oziroma bolje rečeno dvignjenih planotah je še mogoče opaziti vso veličino nekdanjega stožca. Danes je najvišji vrh, Pico de Las Nieves, s 1949 metri nadmorske višine dostopen z avtomobilom in ponuja krasen razgled po celem otoku. Kljub višini pa sta za domačine in bolj ozaveščene pohodnike (no, če želite turiste) veliko bolj priljubljeni geološko-geomorfološki znamenitosti Roque Bentayga in najbolj oblegani Roque Nuble.

SKALNI OSAMELCI IN PRVINSKI BOROVI GOZDOVI

Prvobitni gozdovi s sestoji kanarskih borov (*Pinus canariensis*) so omejeni le na najvišje planote sredi

otoka. Kanarski bor je endemična vrsta, ki uspeva še na otokih Tenerife, La Palma, El Hierro in La Gomera. Nekateri predeli, predvsem v zahodnem in južnem predelu Gran Canarie, so zaščiteni prav zaradi varovanja gozdov, a so kljub temu večkrat močno prizadeti zaradi pogostih požarov. Park Tamadaba sodi med največji otoški park, ki se razprostira pod istoimenskim vrhom Tamadaba, okoli katerega je speljana tudi razgledna pot. Borov gozd poseljujejo mnoge ptice, kot so taščice (*Erithacus rubecula superbus*) in veliki detel (*Dendrocopos major*). Veliko redkejši je endemični sivo moder kanarski ščinkavec (*Fringilla teydea*), ki smo ga opazovali le na kratko, kaj šele imeli možnost fotografirati. Veliko pogostejši so v iglastih gozdovih kanarski plavčki (*Cyanistes teneriffae*), še več pa jih najdemo v večjih sadovnjakih na obrobjih gorskih vasic sredi otoka. V nižje ležečih gozdovih se med sestoji borovcev pojavljajo tudi še druge drevesne vrste, od različnih hrastov do pravega kostanja (*Castanea sativa*). Prav v času našega obiska (november) so kostanji dozoreli

ZNAČILNOSTI:

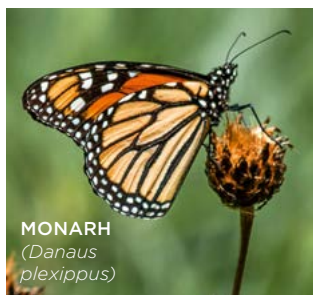
Površina: **1560 km²**
 Št. prebivalcev: **847.830**
 Št. vrst ptic: **205 vrst**
 (4 močno ogrožene, 1 izumrla)

ZANIMIVE VRSTE PTIC:

PLAMENEC
 (*Phoenicopiterus ruber*),
MENIŠKA PAPIGA
 (*Myiopsitta monachus*),
REČNA ASTRILDA
 (*Estrilda astrild*),
KANARČEK (*Serinus canaria*),
MALI ŠKURH
 (*Numenius phaeopus*),
JUŽNI VELIKI SRAKOPER
 (*Lanius meridionalis*),
OSOČNIKOVA PENICA
 (*Sylvia conspicillata*),
ŠPANSKA KOTORNA
 (*Alectoris rufa*),
SOKOL SELEC
 (*Falco peregrinus*),
KOMATNI DEŽEVNIK
 (*Charadrius hiaticula*),
MORMON (*Fratercula arctica*),
PROGASTOGLAVI STRAKOŠ
 (*Pelagodroma marina*),
JAPONSKI STRAKOŠ
 (*Oceanodroma monorhis*).

KANARSKA
KUŠČARICA
(*Gallotia
stehlinii*)

MONARH
(*Danaus
plexippus*)

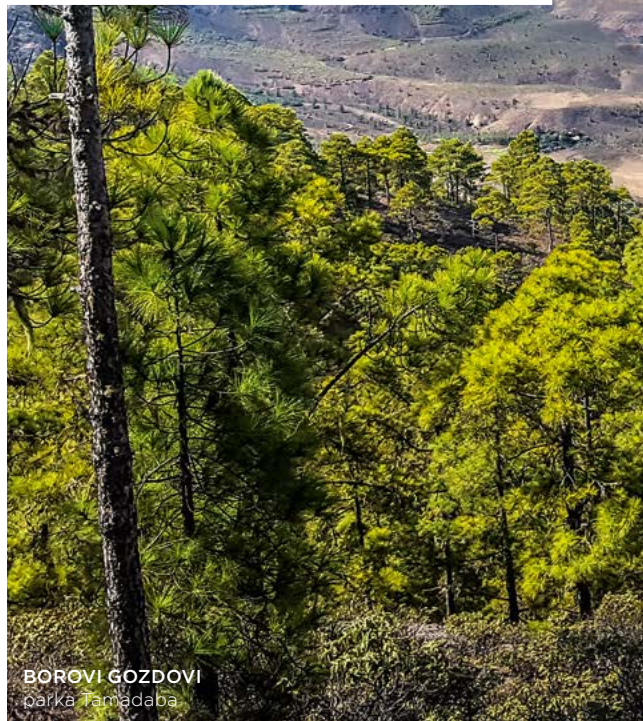
KANARSKI KOVAČEK
(*Phylloscopus canariensis*)

SIPINE PRI
MASPALOMASU

KANARSKA
CIPA (*Anthus
berthelotii*)

BOROVI GOZDOVI
Parka Tamadaba

in domačini so množično obiskovali posamezne predele in »neusmiljeno« tolkli po krošnjah.

Otok ima izjemno dobre cestne povezave, kar je prednost za opazovanje narave. Tako smo lahko na bolj odprtih in neporaščenih območjih spremljali preletavanje kanarskih podvrst postovk (*Falco tinnunculus canariensis*). Te ptice so izkoriščale vse višje objekte za opazovanje in oprezanje za plenom. Opazili smo jih sedeče na antenah oddajnikov, ograjah in usmerjevalnih tablah. Njihov plen so bili predvsem mladi osebki endemične kanarske kuščarice (*Gallotia stehlini*), večje žuželke in verjetno tudi mladiči skalnih golobov (*Columba livia*). Golobi so svoja domovanja našli v mnogih prepadnih stenah in pogosto v globokih rečnih dolinah. Gnezda smo hitro opazili zaradi belih prog (iztrebki) pod skalnimi policami. Odličen bivalni prostor za mnoge ptice pa so tudi z votlinami preprejeni kamniti bloki in večje skale, velike kot hiše. V ozkih in strmih dolinah so po vsem otoku narejeni ogromni jezovi, ki hranijo vodo za spodaj ležeča mesta, hkrati pa

nudijo odlično pribežališče za nekatere ptice in žuželke (predvsem kačje pastirje).

Ptice pa najdemo tudi na najvišjih neporaščenih in skalnatih vrhovih in osamelcih, kot je Roque Nuble. Poleg omenjenih skalnih (domačih) golobov smo opazovali tudi planinske vrane (*Pyrhacorax pyrrhacorax*) in celo krokarja (*Corvus corax*), ki je krožil nad omenjenim osamelcem. Povsod ob poti proti vrhu pa so nas spremljale hitre in odlično prikrite kanarske cipe (*Anthus berthelotii*).

MOKRIŠČE IN PEŠČINE SREDI MONDENEGA CENTRA TER BOTANIČNI VRT

Nenavadna nasprotja najdemo v skoraj največjem turističnem mestu Gran Canarie. Mesto Maspalomas je za ornitologe raj, prav tako za vse navadne turiste, ki jim pogledi begajo za praznimi ležalniki in toplim morjem. Naravoslovci v Maspalomasu lahko uživajo ob pogledu na ogromne

Vreščanje in prepiranje sta vzbudili naše zanimanje. Kot pribiti smo opazovali zelene krošnje palm, a prisotnost papig je izdajal le zvok. Varovalna barva aleksandrov (Psittacula krameri) in palme gresta očitno z roko v roki.

peščene sipine, ki sodijo v zaščiteno območje, poleg njih pa tudi na manjše mokrišče (laguno), ki ga občasno polnita reka ali morje. V nekoliko izsušeni laguni smo opazovali male bele čaplje (*Egretta garzetta*), zelenonoge tukalice (*Gallinula chloropus*) in liske (*Fulica atra*). Bolj sramežljive so bile sive čaplje (*Ardea cinerea*) in žličarke (*Platalea leucorodia*). Skrivale so se za nekoliko dvignjenimi otočki sredi lagune. Na peščenem obrežju je posedala jata rumenonogih galebov (*Larus michahellis*), verjetno pa se je med njimi skrivala še kakšna druga vrsta. Ptice smo opazovali tudi med posameznimi drevesi v samem mestu. Tako smo prav od blizu opazovali smrdokavro (*Upupa epops*), ki je dokaj pogosta prebivalka mest, podobno kot veliki detel.

Druga priložnost za opazovanje ptic je tudi največji brezplačni otoški botanični vrt (Jardín Botánico Viera y Clavijo). Pod velikimi krošnjami nekaterih dreves, v nasadih prvotnih sestojev otoške flore (lovorovi in borovi gozdovi), v ogromnem parku

kaktusov, ob majhnih jezercih in celo slapovih zavetje najdejo mnogi pajki, kačji pastirji, metulji, kuščarji in ptice. Med žuželkami smo opazovali gosenice in odrasle primerke severnoameriških monarhov (*Danaus plexippus*), ki naj bi jim Kanarski otoki predstavljali najvzhodnejše območje razširjenosti. Med kaktusi so se preletavali majhne endemične kanarske listnice (*Phylloscopus canariensis*), redki travniški vrabci (*Passer hispaniolensis*), turške grlice (*Streptopelia decaocto*) ter tudi plavčki. Odlično zatočišče v kamnitih zidovih in večjih kamnih so našli največji kuščarji Kanarskih otokov – kanarske kuščarice, ki zrastejo celo do 80 cm. Botanični vrt je res raj za te plazilce, saj jih lahko opazimo povsod, ko se nastavljajo sončnim žarkom.

Kanarski otok Gran Canaria je kljub množičnemu obisku turistov v nekaterih predelih ostal še vedno nedostopen in prvobiten. Na žalost živalski svet tukaj nikoli ni bil pester, kar pa ne velja za rastlinstvo, a še vedno lahko ornitolog na otoku najde mnogo zanimivih vrst ptic.

EDEN IZMED STOTIH

// Davorin Tome

Mogočna **GNEZDILNA STENA** nad Atlantikom, nedaleč od naselja Tamri, je eno izmed dveh gnezdišč klavžarjev (*Geronticus eremita*) v Maroku.

foto: **Davorin Tome**

Nečesa ne delamo prav. Številne ptice še vedno izginjajo iz Slovenije. Zlatovranke (*Coracias garrulus*) tako rekoč ni več. Kozica (*Gallinago gallinago*) je le še tu in tam kakšna, z velikim škurhom (*Numenius arquata*) je podobno, le s to razliko, da zanj bolj ali manj vemo, kje še gnezdi. Toda spisek se tu še zdaleč ne konča. Tolažimo se, da je ptic, globalno gledano, še vedno veliko. Zlatovrank vse skupaj skoraj pol milijona, škurhov okoli milijon in kozic več kot štiri milijone. Ko bomo trend izginjanja ptic priznali kot resen problem, bomo še imeli možnosti, da jih pridobimo nazaj. Kaj pa vrste, ki štejejo le nekaj deset ali sto osebkov globalno? Njih, ko jih enkrat ne bo, nihče več ne bo dobil nazaj. Ena takšnih je klavžar (*Geronticus eremita*). Leta 2012 je dobil svoje mesto v knjigi *Priceless or Worthless* (Neprecenljivo ali ničvredno), ki je svetu predstavila nezavidljivi klub 100 najbolj ogroženih vrst na svetu.

ŽE SKORAJ OD NEKDAJ NARAVOVARSTVENI PROBLEM

Pred okoli 500 leti je švicarski naravoslovec Conrad Gessner javnosti prvič strokovno predstavil klavžarja v knjigi *Historiae animalium* z izčrpnim opisom in lesorezom. Njegov opis naj bi temeljil na mladem osebku, odvzetem iz narave nekje v Švici, verjetno je avtor vrsto dobro poznal. Težko pa bi to rekli za druge naravoslovce tistega časa in tudi kasneje, ki

so v svojih knjigah klavžarja predstavili med kormorane in mu med prsti risali plavalno kožico. Podobo ptice so tako zelo spremenili, da so, ko so jo na začetku 19. stoletja evropski raziskovalci odkrili tudi v Aziji, sprva menili, da gre za novo in ne isto vrsto. Celoten zaplet je bil verjetno posledica dejstva, da so klavžarji z ozemlja Evrope izginili že tako zgodaj, da jih večina sploh nikoli ni videla.

Kljub varstvenim prizadevanjem se populacija klavžarjev v Maroku le počasi obnavlja, morda tudi zaradi pomanjkanja primerne prostora, saj so precejšnje površine v zaledju gnezdišč že spremenjene v njive in nasade arganovih dreves.
foto: **Davorin Tome**

Na podlagi zgodovinskih zapisov in najdenih kosti si danes predstavljamo, da je še pred časom Gessnerja klavžar naseljeval večji del južne Evrope, Balkan (zelo verjetno tudi Slovenijo), Bližnji vzhod in severni del Afrike. O tedanjem številu ptic so možna le divja ugibanja. Velikostni razred nekaj 100.000 osebkov verjetno ni pretiran. Do 20. stoletja jih je na Bližnjem vzhodu, v Turčiji, Maroku in Alžiru ostalo le še 10.000, drugje so izginili. Danes populacijo klavžarjev IUCN ocenjuje na dobrih 500 prostoživečih osebkov v Maroku, okoli 100 ne povsem prostoživečih osebkov v Turčiji in nekaj čez 1.000 osebkov v različnih programih ponovnega naseljevanja po Evropi in živalskih vrtovih sveta. Izraz »ne povsem prostoživeči osebki« potrebuje pojasnilo. V Turčiji vsako zimo klavžarje polovijo in zaprejo v velike kletke, kjer ob dobri hrani varno počakajo pomlad. Takrat jih izpustijo, da na svobodi poskrbijo za zarod. Ena izmed navad klavžarjev pa je kljub vsemu že za vedno izginila. Pred kratkim izumrla populacija iz Sirije je bila edina, ki se je čez zimo selila na jug, v Etiopijo, vsi preostali še živeči klavžarji so stalnice, brez potrebe in znanja o selitvah.

Kaj natančno je že tako zgodaj klavžarje pognalo iz Evrope, je zaradi časovne oddaljenosti zavito v meglico. Nekaj pojasnijo zapisi iz časov preporoda narodov o kvaliteti mesa mladih ptic, vsega verjetno ne. Kasneje so se lovu kot dejavniku ogrožanja pridružili še drobljenje in spreminjanje bivališč, pesticidi in vznemirjanje na gnezdiščih. V turškem Bireciku, na levem bregu Evfrata, na primer, kjer je kolonija klavžarjev naseljevala strmo, apnenčasto steno sredi mesta, so pred začetkom naravovarstvenih aktivnosti domačini vsako leto uničili večino mladičev v gnezdih. Mestnim veljakom niso bili všeč zaradi iztrebkov, otroci so jih kamenjali, ker so imeli slab pogled.

V EVROPI SI GA ŽELIMO NAZAJ

Danes so klavžarji deležni vsestranske pomoči kjer koli še živijo, tudi v Evropi, kjer si želimo, da bi ponovno zaživel. Kar nekaj programov ponovne naselitve je v teku, v okviru katerih ptice razmnožujejo v kletkah, speljane mladiče pa spuščajo v naravo. V Španiji imajo na ta račun že manjšo prostoživečo kolonijo, ki pa brez dodatne hrane ne bi preživela. Veliko naporov v obnovitev gnezditvene populacije vlagajo Avstrijci, Nemci in Italijani. Od leta 2014 so njihova prizadevanja koordinirana prek projekta LIFE+ »Razlog za upanje« (LIFE+12-BIO_AT_000143), ki ima za cilj povrnitev klavžarja v Alpe, kjer je nekoč že živel. Program dela je ambiciozen, saj želijo ptice naučiti popolnoma samostojnega življenja, ki vključuje tudi selitev. Možnosti, da bi brez pomoči preživeli zimo v Alpah, so namreč premajhne. Mladiče urijo, da jeseni sledijo motornim padalom do lagune Orbetello na jugu Toskane v Italiji, kjer so zime bistveno milejše. Izkazalo se je, da ptice niti niso trdoglave, spretnosti selitve se naučijo hitro in potem selitveno pot opravijo same. Bolj trdoglavi so ljudje ob selitveni poti. Samo jeseni leta 2016 so pet klavžarjev postrelili

Populacija klavžarjev se je zmanjšala do te mere, da vrsto uvrščamo med 100 najbolj ogroženih na svetu.

foto: **Davorin Tome**

Danes populacijo klavžarjev IUCN ocenjuje na dobrih 500 prostoživečih osebkov v Maroku, okoli 100 ne povsem prostoživečih osebkov v Turčiji in nekaj čez 1.000 osebkov v različnih programih ponovnega naseljevanja po Evropi in živalskih vrtovih sveta.

KLAVŽARJI so zelo družabni, gnezdijo v kolonijah in se združujejo v jate. Na sliki je del večje skupine, ki je sestavljala kakšnih 10 % celotne svetovne prostoživeče populacije.

foto: Davorin Tome

divji lovci. Kljub izgubam jih je to zimo iz gnezdišč v severnih Alpah v Toskano priletelo okoli 80.

KAKO JE V NARAVI OPAZOVATI TAKO OGROŽENO ŽIVAL?

Zadnja preostala skupina prostoživečih klavžarjev v Maroku živi ob atlantski obali. Večina ptic gnezdí v narodnem parku Souss-Massa, ki je nekakšna mešanica zavarovanega območja, kmetijske krajine in puščave. Druga, manjša skupina je nedaleč stran, severno od mesta Tamri. Gnezda imajo na nedostopnih policah strmih obalnih pečin. Skupaj naj bi bilo tam med 500 in 600 ptic, a vse ne gnezdijo. Odkar jih od leta 1994 aktivno spremljajo, se je število gnezd od okoli 70 povzpelo na dobrih sto.

Ko sem načrtoval izlet v te kraje, sem si februarja, še pred začetkom gnezdenja, predstavljal, da mora biti tako zelo ogrožena ptica tudi zelo plašna. Pa ni bilo tako, kakor sem pričakoval. Tudi brez teleskopa sem si lahko podrobno ogledal njihovo črno, s kovinskim sijajem peres ozaljšano telo in gol obraz z nagubano, vinsko rdečo kožo, ki prepričanju, da so vse ptice na svetu lepe, doda kanček dvoma. Razmršen čop na zatilju in zapognjen, nesorazmeren velik kljun naredita obraz le še bolj grotesken.

Večino hrane najdejo klavžarji v obalnih polpuščavah, kjer tla še niso obremenjena s pesticidi.

foto: Davorin Tome

Pred kratkim izumrla populacija iz Sirije je bila edina, ki se je čez zimo selila na jug, vsi preostali še živeči klavžarji so stalnice, brez potrebe in znanja o selitvah.

Pokrajina, kjer se zadržujejo, je praktično nenaseljena kamnita polpuščava. Po njej se potikajo redki pastirji s kozami, konec tedna se jim pridružijo še nedeljski ribiči. Težko je razumeti, da jih tu karkoli ogroža. A predstavljam si, da hrane, še posebej čez poletje, ko oskrbujejo mladiče in sonce močno pritisne, ni prav veliko. Verjetno imajo v tej suhoti težave tudi s pitno vodo. Večino obstoječih virov ljudje porabijo zase in svoje njive. Zna biti, da zaradi tega za preživetje potrebujejo velike površine, kar pa je lahko omejujoč dejavnik. V zaledju gnezdišč so namreč njive in obsežni nasadi arganovih dreves. Sem pa, ko sem posut s puščavskim prahom in ožganimi rokami opazoval jato klavžarjev, ki so premetavali kamenje in iskali hrano, doživel še nekaj, česar prej nisem pričakoval. Od vznemirjenja so se mi roke tako tresle, da sem ptice bolje videl brez daljnogleda kakor z daljnogledom.

DODATNO BRANJE:

BAILLIE, J.E.M. & BUTCHER, E.R. (2012): Priceless or Worthless? The world's most threatened species. - ZSL, London.

BirdLife International (2016): Geronticus eremita. The IUCN Red List of Threatened Species 2016: <http://dx.doi.org/10.2305/IUCN.UK.2016-3.RLTS.T22697488A93616442.en> (1. februar 2017).

<http://northernbaldibis.blogspot.si/2012/06/history-of-confusion-1.html> (1. februar 2017)

<http://waldrapp.eu/index.php/en/en-home> (1. februar 2017)

PERCO, F. & TOUT, P. (2001): Notes on recent discoveries regarding the presence of the Northern Bald Ibis *Geronticus eremita* in the upper Adriatic region. - *Acrocephalus* 22 (106-107): 81-88.

ŠTUMBERGER, B. (1999): Klavžarjevo sporočilo. - *Acrocephalus* 20 (94-96): 69-67.

"Razlog za upanje" je ugotovitev sodelavcev na projektu LIFE+, da je klavžarje, ki gnezdijo v Alpah, možno naučiti pozabljenih selitvenih navad. Ob prvi selitvi jim pot pokažejo z motornim padalom, ki mu ptice rade sledijo.

foto: C Esterer Waldrappteam

ALI PCB-JI SPREMINJAJO PTIČJO PESEM?

// Špela Špilar

Poliklorirane bifenile (PCB) so globalno proizvajali in množično uporabljali v industrijske namene vse do 80. let prejšnjega stoletja, ko smo začeli prepoznavati njihove negativne vplive na organizme. PCB-ji so obstojna organska onesnaževala, ki še desetletja po prenehanju uporabe predstavljajo veliko okoljsko težavo. Zaloge se lahko kopičijo v vodi, sedimentu, tleh in organizmih. Prek prehranjevalne verige se lahko nakopičijo do te mere, da so pri vrstah na koncu prehranjevalne verige zaradi visokih koncentracij opazni škodljivi vplivi. Tako so pri pticah znani predvsem vplivi na morske in ribojede ptice, kot sta orel belorepec (*Haliaeetus albicilla*) in lumna (*Uria aalge*). Le malo pa je bilo do sedaj znanega o vplivu na vrste nižjih trofičnih ravni.

VPLIV ONESNAŽEVAL NA PTICE PEVKE

Bilo je torej le še vprašanje časa, kdaj se bodo znanstveniki posvetili vplivu PCB-jev na ptice pevke. Pod drobnogled so vzeli dve pogosti severnoameriški vrsti – pojočega vrabonada (*Melospiza melodia*) in črnoglavo sinico (*Poecile atricapillus*) na reki Hudson v zvezni državi New York (ZDA). Gre za reko, v katero so dolga leta izpuščali velike količine PCB-jev. Območje so razdelili na več vzorčnih mest, različno oddaljenih od vira izpustov onesnaževal. Vpliv PCB-jev so testirali z odvzemom in analizo krvi obeh vrst ptic ter snemanjem in analizo njihovega petja.

INFORMACIJE V KRVI IN V PESMI

Pregled krvi obeh vrst ptic je pokazal razlike v koncentraciji in sestavi PCB-jev med vzorčnimi mesti in obema vrstama. Skladno s pričakovanji so bile najvišje koncentracije PCB-jev pri obeh vrstah izmerjene najbližje viru onesnaženja in po toku navzdol. Fizično stanje ptic se med območji ni razlikovalo.

Pri analizi pesmi so se znanstveniki osredotočili na prepoznavne značilnosti pesmi teritorialnih samcev obeh vrst. Črnoglave sinice se oglašajo z

značilno »fee-bee« pesmijo. Po celotnem severnoameriškem območju se pojavlja manj kot 2 % razlika v posameznih enotah te pesmi. Največja odstopanja pesmi črnoglavih sinic so med raziskavo opazili v neposredni okolici vira onesnaženja.

Pojočji vrabonadi pojejo repertoar več tipov pesmi, katerih pogosta enota je trilček, tj. hitro ponavljane enega zloga. Ko so analizirali naključno izbrani trilček v pesmi, so ugotovili, da je bilo petje vrabonadov uspešnejše (privabilo je več samic) po toku navzdol od vira onesnaženja, torej tam, kjer so bile izmerjene tudi najvišje koncentracije PCB-jev v krvi.

Hiter pregled rezultatov pri obeh vrstah bi lahko nakazoval na spremembo pesmi zaradi vpliva PCB-jev, kar naj bi vplivalo na komunikacijo.

Končna interpretacija raziskave je večplastna. Pomembno se je zavedati, da v industrijskih odpadnih vodah navadno ni le en tip onesnaževal, zato je celoten učinek težko pripisati le PCB-jem. Odvisna je tudi od tega, kaj vemo o komunikaciji ptic pevkv. Posamezni zvoki naj bi imeli več pomenov, kar otežuje prepoznavo sprememb. Pri nekaterih vrstah, kot je pojoči vrabonad, že v osnovi prihaja do večjih razlik v pesmi. Lahko, da je vpliv različen za posamezno vrsto. In ne nazadnje, glede na to, da se fizično stanje ptic med območji ni razlikovalo, bi to lahko pomenilo, da tudi najvišje koncentracije PCB-jev niso tako visoke, da bi imele opazen negativen učinek. Verjetno je, da so plenilci teh regij bolj prizadeti zaradi vpliva onesnažila in zato v slabšem fizičnem stanju, kar pa bi bilo ugodno za gnezdenje ptic.

ZANIMIVOST

Nema pomlad (angl. *Silent spring*) avtorice Rachel Carson je ena odmevnejših knjig, katere izid leta 1962 sega na sam začetek okoljevarstvenega gibanja. Tudi tu avtorica piše o izpostavljenosti ptic obstojnemu organskemu onesnaževalu, le da je bil to insekticid DDT.

POJOČJI VRABONADI

(*Melospiza melodia*) v razmnoževalni sezoni pojejo repertoar štirih do 12 tipov pesmi.

foto: iStock

LITERATURA:

– DELEON, S. s. sod. (2013): The effect of polychlorinated biphenyls on the song of two passerine species. – *PLoS one* 8(9), p.e73471.

V MOZAIČNI KRAJINI LJUBLJANSKEGA

BARJA je bilo v okviru omrežja Natura 2000 kot kvalifikacijskih prepoznanih 53 vrst v interesu EU, vendar pa, ali so res samo te pomembne pri oblikovanju učinkovitih varstvenih ukrepov na območju?

foto: Davorin Tome

VARSTVO NARAVE LJUBLJANSKEGA BARJA, OD PTIC DO BIODIVERZITETE

// Al Vrezec

Ljubljansko barje je brez dvoma eden od biserov slovenske narave, danes varovan kot Krajinski park Ljubljansko barje. Pri opredeljevanju Barja kot varstveno pomembnega območja Natura 2000 so imele ključno vlogo ptice, ki so najbolj raziskani del biotske pestrosti na območju. Kar 25 vrst ptic je kvalifikacijskih za Natura 2000 območje. To so vrste v interesu EU glede na evropsko Ptičjo direktivo in Rdeči seznam ogroženih gnezdil Slovenije. Temu naboru vrst v interesu EU se prek Habitatne direktive pridružuje še 28 vrst, od rastlin in mehkužcev do členonožcev in vretenčarjev. Na podlagi tega seznama je Ministrstvo za okolje in prostor RS v programu upravljanja območij Natura 2000 (PUN2000) naredilo »jagodni izbor« 14 vrst, ki bi se jih na območjih ciljno upravljalo ter tako prispevalo k varstvu celotnega ekosistema in biotske pestrosti. Med pticami sta se v ta izbor uvrstila kosec (*Crex crex*) in pisana penica (*Sylvia nisoria*), med drugimi vrstami pa so tu še straščin mravljiščar (*Maculinea teleius*), travniški postavnež (*Euphydryas aurinia*), barjanski okarček (*Coenonympha oedippus*), puščavnik (*Osmoderma eremita*), veliki pupek (*Triturus carnifex*), hribski urh (*Bombina variegata*), močvirska sklednica (*Emys orbicularis*), mali podkovnjak (*Rhinolophus hipposideros*), navadni netopir (*Myotis myotis*), vidra (*Lutra lutra*), loeselova grezovka (*Liparis loeselii*) in koščični škratec (*Coenagrion ornatum*). Vsekakor je izbor vrst za

varstvene ukrepe potreben, saj nam za ukvarjanje z velikim številom vrst preprosto zmanjka kadrov in denarja. Podobne vaje so naredili tudi drugod po Evropi z željo, da bi bili varstveni ukrepi čim učinkovitejši in preprosto sploh izvedljivi.

UČINKOVITO VARSTVO NARAVE SE UKVARJA TUDI Z LOKALNIMI PRIORITETAMI

Seveda pa je biotska raznovrstnost Ljubljanskega barja precej več kot le teh 14 vrst, ki smo jih izbirali z na evropski ravni usklajenih seznamov. Ni dvoma, Natura 2000 že prinaša obilne varstvene sadove po Evropi in obe direktivi več kot uspešno izpolnujeta svoje poslanstvo, vsaj pri vrstah, ki se jim je tako ali drugače uspelo pririniti na seznam Ptičje ali Habitatne direktive. Kaj pa vse druge? Ravno to se je vprašal raziskovalec Paul M. Dolman z univerze v vzhodni Angliji s sodelavci, ko je predlagal, da bi morali za učinkovito varstvo narave pravzaprav imeti lokalne prioritete, ki morda niso le tiste, ki so prioritete za Evropo kot celoto. Ali morda pri veliki vnemi varstva evropsko pomembnih vrst ne pozabljamo na lokalno pestrost, ki ima za območja morda še večji pomen? Vzemimo si za primer Ljubljansko barje. Območje predstavlja tipsko lokaliteto, torej območje, od koder je bila prenekatera vrsta prvič opisana za znanost. Med drugim za čuka (*Athene*

BID-REX
Interreg Europe

European Union
European Regional
Development Fund

Simbol Ljubljanskega barja je **VELIKI ŠKURH** (*Numenius arquata*), »poslednji mostiščar«, in kot kaže, je njegovo gnezdenje na Barju in bližnjem Cerkniškem jezeru zares nekaj izjemnega v širšem evropskem merilu.
foto: **Davorin Tome**

noctua), lisastega ploščca (*Libellula quadrimaculata*), petelinčka (*Zerynthia polyxena*) in črnega poljskega kozlička (*Carinatodorcadion aethiops*), ki jih je znameniti G. A. Scopoli v 18. stoletju prvokrat za znanost popisal prav z Ljubljanskega barja. Pomenljivo ob tem je tudi, da sta čuk in črni poljski kozliček do danes z Ljubljanskega barja že izginila. Pravzaprav izumrle vrste kažejo, da razmere na Ljubljanskem barju le niso tako rožnate navkljub vsemu, saj bi lahko samo med pticami našli celo kopico na Barju izginulih gnezdil. Pa vendar, prioritet za varstvo ne moremo iskati v izumrlih vrstah, torej vrstah, ki ji ni več, čeprav se prav zaradi njih varstva in ohranjanja narave lotevamo.

VELIKI ŠKURH NI IMEL SREČE

Dolman in sodelavci pri celostni obravnavi biotske raznovrstnosti podobno kot evropski direktivi zagovarjajo prioritizacijo vrst, torej jagodni izbor, le da pri tem izhajajo iz lokalnih in ne vsehsplošnih evropskih prioritet. Katere bi lahko bile na Ljubljanskem barju? Endemiti in ozko omejene vrste so gotovo ena od takih prioritet. Če pobrskamo med pticami, bi takšen lahko bil veliki škurh (*Numenius arquata*), ki na Ljubljanskem barju in v sosednji Cerknici tvori edino populacijo v JV Evropi in eno redkih v južni Evropi. Čeprav so ptice sicer edina skupina organizmov, pri katerih so se kvalifikacijske vrste oziroma vrste v interesu EU izbirale iz širšega, torej ne zgolj evropskega, temveč tudi lokalno pomembnega konteksta, pa tudi te niso imune na vseevropsko generalizacijo. Veliki škurh denimo pri vseevropski prioritizaciji ni imel sreče in ni prišel na seznam Ptičje direktive, kot marginalna populacija pa je izpadel tudi iz »jagodnega izbora« PUN2000. Čeprav ga kot staroselca za Ljubljansko barje ornitološki viri navajajo že več kot 200 let, torej, do kamor seže slovenski ornitološki spomin.

OHRANJANJE NARAVNIH VREDNOT Z BOLJŠIM REGIONALNO SPECIFIČNIM UPRAVLJANJEM

Med t. i. lokalne biodiverzitetne prioritete bi se lahko uvrstil tudi endemit širšega območja Ljubljanskega

barja, barjanski kapelj (*Cottus metae*), ki je bil opisan šele leta 2005, ali pa kobilica temna šaševka (*Zeuneriana marmorata*), katere populacija na Ljubljanskem barju naj bi obsegala kar dve tretjini celotne svetovne populacije vrste. Če pogledamo le te tri primere, se slovensko naravovarstvo ukvarja le s škurhom in kapljem (v okviru vrste *Cottus gobio* na Habitadni direktivi), čeprav sta obe vrsti izpadli iz PUN2000, medtem ko je temna šaševka kljub dejanski grožnji globalnega izumrtja v varstvenem smislu spregledana. Dokaz več, kako ključnega pomena so lokalne varstvene prioritete za ohranjanje biotske pestrosti na lokalni kot tudi globalni ravni. Seveda lokalne prioritete lahko zajemajo zelo širok spekter pomembnih vrst, poleg endemitov še ključne ekosistemske vrste pa tujerodne vrste, ki lahko zaradi povzročenih okoljskih sprememb vplivajo na izginjanje domorodnih vrst, ekonomsko pomembne vrste itd. Šele takšen regionalni seznam prioritetenih vrst je lahko osnova za pripravo učinkovitih ukrepov upravljanja območij. V Angliji so na primer s seznama približno 12.000 vrst na ta način odbrali približno 2000 prioritetenih vrst. Slednje je še vedno preširok nabor, za obvladovanje katerega Dolman s sodelavci predlaga združevanje v t. i. upravljavske skupine na osnovi ekoloških zahtev vrst. Angleški model je sedaj na evropski preizkušnji v okviru Interreg Evropa projekta BID-REX (Od podatkov o vrstni raznolikosti do političnih odločitev: ohranjanje naravnih vrednot z boljšimi regionalnimi političnimi odločitvami), katerega slovenski partner je Nacionalni inštitut za biologijo, modelno območje v Sloveniji Krajinski park Ljubljansko barje, evropski partnerji pa so iz Španije, Velike Britanije, Belgije, Italije in z Madžarske.

Vsekakor sta Ptičja in Habitatska direktiva tlakovali pot opredeljevanju najvrednejših naravnih območij Evrope s primerljivimi mednarodnimi merili. Vendar pa lahko zgolj z evropsko pomembnimi vrstami pri upravljanju teh območij zelo zgrešimo prave ekosistemske prioritete oziroma, kar je še več, s pozabljanjem na nacionalne, regionalne in lokalne prioritete lahko povzročimo drastičen upad biotske pestrosti Evrope, ki temelji ravno na teh prioritetah.

VIRI

- DOLMAN, P. M., PANTER, C. J. & MOSSMAN H. L. (2012): The biodiversity audit approach challenges regional priorities and identifies a mismatch in conservation. - *Journal of Applied Ecology* 49: 986-997.
- <https://www.interregeurope.eu/bid-rex/>

TEMNA ŠAŠEVKA

(*Zeuneriana marmorata*) je zaradi nedavnosti odkritja svetovno pomembne populacije na Ljubljanskem barju izven vseh naravovarstvenih dokumentov, kar pa ne spreminja dejstva o njenem velikem lokalnem pomenu. Kako in kdaj jo bomo tudi uradno prepoznali?

foto: **Stanislav Gomboc**

GRIVAR

(*Columba palumbus*)

// Dejan Bordjan

GRIVAR (*Columba palumbus*) - poleg velikosti je prepoznavna značilnost grivarja bela lisa na vratu in bela proga v perutih v letu.

ilustracija: **Mike Langman**
(rspb-images.com)

*Zreti v zrak in čakati 14 ur, da se seleča se jata, široka 1,5 in dolga 300 km, konča, je spektakel brez primere. Če pa se ob tem zamislimo, da je v tej eni jati več kot 3,5 milijarde osebkov, je dovolj, da se nam povesi čeljust. To ni opis kakšnih pravljic ali sanj, to je del preteklosti goloba selca (*Ectopistes migratorius*), ki ga žal ni več. Z njim je izginila tudi možnost, da bi še kakšne ptice za dalj časa zasenčile sonce. Kljub temu pa smo danes z malo sreče priča prav tako izjemni selitvi največjega evropskega goloba grivarja (*Columba palumbus*).*

HITENJE NA JUG

Konec septembra, še raje pa na začetku oktobra se čez naše kraje na poti v Sredozemlje seli neverjetno število grivarjev. Do pred nekaj leti se je pri nas nabralo že več podatkov o jatah z več kot tisoč osebki. Tisti, ki so pri zrenju v nebo vztrajali dalj časa, pa so bili nagrajeni s še bistveno višjim številom. Tako so na Ljubečni pri Celju oktobra 2011 v slabih dveh urah prešteli 12.694 osebkov, na Cerknškem jezeru čez tri leta (oktober 2014) pa kar 17.850. Res izstopajoče število pa smo jih opazili oktobra 2016 pod Kraškimi robom, kjer so jate grivarjev vztrajale večji del dopoldneva in smo jih opazovali skoraj po celotnem Primorju. Končno število osebkov v ocenjenih jatah se je ustavilo pri izjemnih 75.000 osebkih. Ocenili smo, da je bilo v posameznih jatah tudi več kot 5000 osebkov! Jate so ta dan opazovali tudi po drugih delih Slovenije in samo predstavljamo si lahko, koliko grivarjev se je ta dan selilo čez našo državo. Jesenska selitev je lahko prava paša za oči, vendar se golobi ne selijo enakomerno čez celotno selitveno obdobje, ki lahko traja do novembra. Tako se lahko zgodi, da v času največje selitve ne opazimo nobene jate grivarjev.

JATE NISO SAMO JESENI

Selitev grivarjev ni omejena zgolj na jesen. Selitev spomladi ni videti tako veličastno, saj so več stoglave jate prej izjema kot pravilo. Prvi grivarji lahko preletijo naše kraje že konec februarja, glavina selitve pa poteka med sredino in koncem marca. V jate se grivarji zbirajo tudi že takoj po končani gnezditvi. Tako lahko junija in julija na kmetijskih površinah ponekod naletimo na prav tako več stoglavo jato.

IZ GOZDOV V MESTA

Grivar je naš najštevilčnejši in najbolj razširjen golob. Sicer v gozdu gnezditva še divja grlica (*Streptopelia turtur*) in duplar (*Columba oenas*), vendar sta manj številna kot grivar in še bolj vezana na nižine. Marsikje je zato grivar edina vrsta gnezdečega goloba. Sicer usmerjenih raziskav o grivarjih pri nas še ni bilo, pa vendar kaže, da se je število grivarjev povečalo. Če so še v devetdesetih zevala velika območja brez grivarjeve gnezditve, pa danes ni več tako. Lahko rečemo, da bomo v spomladanskih dneh na grivarja naleteli na skoraj vsakem koraku, le v Julijskih Alpah in v zgornjem Posočju ga bomo iskali zaman.

Kot prava nižinska vrsta, za katero se bomo morali že kar potruditi, da jo najdemo nad 600 m n. m., ima glavino gnezdečo populacijo v vzhodni polovici Slovenije. Kljub dokaj gosti naselitvi pa tudi vzhodnih območij ne poseljuje enakomerno. Tako je na Goričkem, kjer sicer gnezdi od 1300 do 1510 parov, mogoče najti območja, kjer grivarja ni. Podobno velja tudi za Ljubljansko barje, kjer je bil golob v 90. sicer občutno manj številčen kot na Goričkem.

Grivar je sicer izvorno gozdna vrsta, ki pa je skozi zgodovino uspešno naselila tudi mozaično kulturno krajino. V zadnjem času jih vse več gnezdi celo v naseljih. V primerjavi z zahodnimi evropskimi

mesti pri nas grivar še ni tako številčen, kljub vsemu pa lahko spomladi na zelenih površinah samega središča Ljubljane ter v mestnih naseljih opazujemo posamezne svatovske lete. Podobno kot turška grlica grivar na drevesu splete precej zanikrno gnezdo, ki je podobnejše cedilu kot gnezdu. Zato lahko včasih že močan veter vrže gnezdo z jajci vred na tla. Izgube grivar nadomesti s številnimi gnezdenji, saj gnezdi do trikrat v sezoni, ki traja od aprila do novembra.

Grivarje najdemo vse pogosteje tudi v naseljih.
foto: **Alen Ploj**

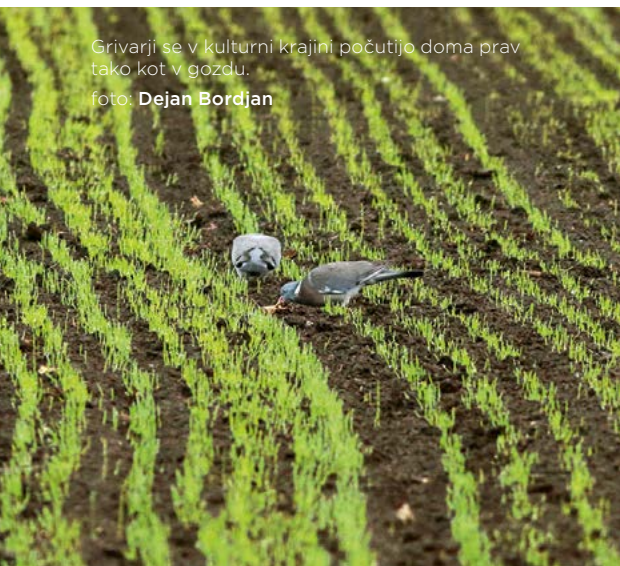
NIČ VEČ SAMO ZIMSKI GOSTJE

Kljub več tisočglavim jatam, ki jeseni hitijo proti jugozahodu, pa nekaj grivarjev ostane pri nas tudi čez zimo. Še v 80. in 90. so bila zimska opazovanja grivarjev v Sloveniji redkost, danes pa ni več tako. Sprva smo lahko grivarje pozimi pogosteje opazovali ob Obali in v Ljubljani, zdaj pa bolj ali manj redno posamezni osebki ali manjše skupine prezimujejo še v SV Sloveniji in v Ljubljanski kotlini. V Ljubljani smo s štetjem v zimskih mesecih ugotovili, da se grivarji pozimi zadržujejo predvsem v kulturni krajini in v njeni okolici, na Žalah ter v mestnih naseljih. Posamezne osebke lahko pozimi opazujemo tudi na manj pričakovanih krajih, kot je denimo Cerkniško jezero. Še najbolj izstopajoče pa je opazovanje dveh osebkov konec januarja na dobrih 1650 m n. m. na vrhu Kržišča pri Krvavcu. Glede na vse večjo prezimujočo populacijo pri nas lahko pričakujemo več podobnih srečanj.

Izjemne jate največjega evropskega goloba grivarja, kot recimo lanska, ko je Slovenijo preletelo 75.000 teh golobov, človeku resnično vzamejo dih.

Grivarji se v kulturni krajini počutijo doma prav tako kot v gozdu.

foto: **Dejan Bordjan**

SELITEV, ČAR OPAZOVANJA PTIC IN NJIHOVIH OSUPLJIVIH RAZDALJ

Res zanimive in izjemne so lahko razdalje, ki jih zmore en sam ptič na svoji selitveni poti. Mnoge ptice na svoji poti na žalost omagajo, številne pa se rešijo zaradi svojega nagona po preživetju. Prav zato so še posebej pomembni naravni rezervati in druga mirna počivališča, kjer se ptice med selitvijo ustavijo, nahranijo ter naberejo novih moči za nadaljevanje svoje poti.

KAMENJAR
(*Arenaria*
interpres)

MOČVIRSKI MARTINEC (*Tringa glareola*)

SRPOKLJUNI PRODNIK (*Calidris ferruginea*)

Prerodim se, ko zagledam ptico, ki je uspela premagati neko dolgotrajno in skrivnostno pot. Sedaj pa ta stoji tu pred mano, kjer si kot duhova zreva iz oči v oči.

ALEX KOTNIK

dijak Gimnazije Vič

O FOTOGRAFIRANJU: Fotografirati sem začel pri dvanajstih letih, ko sem dobil svoj prvi "trotel ziher aparat". To je bilo tudi leto, ko sem se začel zanimati za ptice, navdušenje za njih pa sta mi vlila moj mali bratranec ter njegov oče. Kmalu zatem me je povsem prevzela fotografija. Še posebej so me že od nekdaj privlačili pobežniki, ki so danes najpogostejši motiv na mojih fotografijah. Fotografije danes ustvarjam z aparatom Canon EOS 7D.

PROGRAM PREDAVANJ, IZLETOV IN AKCIJ DOPPS-A OKTOBER- DECEMBER 2017

Za dodatne informacije o dogodkih lahko pokličete v pisarno društva na telefonsko številko **01/426 58 75** ali vodjo izleta oziroma delavnice. Morebitne spremembe bodo objavljene na spletni strani društva **www.ptice.si** in na FB-strani **www.facebook.com/pticeDOPPS** najkasneje na dan dogodka.

- predavanje
- izlet
- akcije / delavnice / stojnice / popisi
- lokacija
- ura
- informacije

SEPTEMBER

PON	TOR	SRE	ČET	PET	SOB	NED
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	

OKTOBER

PON	TOR	SRE	ČET	PET	SOB	NED
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

NOVEMBER

PON	TOR	SRE	ČET	PET	SOB	NED
			1	2	3	4
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30			

DECEMBER

PON	TOR	SRE	ČET	PET	SOB	NED
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

IZLETI

NED 1 **OKT** **EVROPSKI DAN OPAZOVANJA PTIC**

 DOPPS

 Evropski dan opazovanja ptic poteka ravno v času jesenskih selitev. Namenjen je ozaveščanju javnosti o pticah selivkah, njihovih selitvenih poteh, ogroženosti in načinih varstva. Ptice selivke ne poznajo meja. Ključnega pomena je, da vzdolž njihovih več tisoč kilometrov dolgih selitvenih poti ohranimo območja, kjer se lahko hranijo, počivajo in v miru nabirajo moči za nadaljevanje poti. Pomembna so zlasti mokrišča. Selivke pa lahko opazujemo kjer koli, tudi v mestnem parku. DOPPS vas skupaj z BirdLife International vabi, da ob Evropskem dnevu opazovanja ptic, v nedeljo, 1. oktobra 2017, izkoristite priložnost in spoznate osupljivi svet ptic in njihovih selitev.

Dogodki v okviru Evropskega dneva opazovanja ptic 2017 bodo potekali v nedeljo, 1. oktobra 2017, podrobnejše informacije in program dogodkov bomo objavili na spletni strani.

NED 1 **OKT** **OPAZOVALNA TOČKA V NR ŠKOCJANSKI ZATOK**

 Podrobnejše informacije bodo objavljene na: <http://www.skocjanski-zatok.org/>.

 od 10.00 do 13.00

NED 1 **OKT** **EVROPSKI DAN OPAZOVANJA PTIC: GAJŠEVSKO JEZERO**

 Robi Šiško
(040 212 631 ali stari.vulkan@gmail.com)

 zbirališče v Grabah ob 8. uri

 od 8.00 do 11.00

LISKA (*Fulica atra*)
ilustracija: Jan Hošek

NED 1 **OKT** **SPREMLJANJE SELITVE PTIC NA ZADRŽEVALNIKU MEDVEDCE**

 Matej Gamser
(informacije in prijave na 051 235 375 ali matej.gamser@gmail.com)

 opazovalna točka na nasipu na severni strani zadrževalnika

 od 8.00 do 12.00

NED 1 **OKT** **OPAZOVANJE PTIC V MESTNEM PARKU TIVOLI**

 Dare Fekonja
(dodatne informacije in prijave na 041 513 440)

 mestni park Tivoli, Ljubljana

 od 9.00 do 11.00

SOB 7 **OKT** **PTIČARIJADA 2017**

 Podrobnosti bodo objavljene na naši spletni strani www.ptice.si

 Adlešiči v Beli krajini

RDEČEGLAVI KRALJIČEK
(*Regulus ignicapilla*)
foto: Kajetan Kravos

SOB
7
OKT

OBROČKANJE KRALJIČKOV V MOSTECU

Dare Fekonja
(dodatne informacije in prijave
na 041 513 440)

Mostec, Ljubljana

od 8.00 do 12.00

Kraljički se jeseni združujejo v manjše jate. Premike naših dveh vrst kraljičkov, rumenoglavca in rdečeglavca, spremljamo s sedaj že tradicionalnim obročkanjem ptic na terenu. Izlet organizira Prirodoslovni muzej Slovenije ob 90. obletnici organiziranega obročkanja ptic v raziskovalne namene v Sloveniji.

NED
19
NOV

ORNITOLOŠKI SPREHOD PO ARBORETUMU VOLČJI POTOK

Alenka Bradač
(obvezna prijava po
elektronski pošti na
prireditve@arboretum.si
do petka, 17. 11., do 12. ure)

**Arboretum Volčji Potok
(zbirno mesto je pri vhodu
v park)**

med 8.30 in 9.30

Arboretum ponuja zatočišče in hrano številnim pticam. Z dobrim sluhom in ostrim vidom boste opazili marsikatero izmed njih. Priporočamo, da s seboj prinesete daljnogled. Plačati je treba vstopnino v park, vodenje sprehoda pa je brezplačno. Obvezna je prijava po elektronski pošti, pri tem pripišete še številko svojega mobilnega telefona (le za obveščanje o morebitni odpovedi dogodka).

SOB
14
OKT

MLADINSKI IZLET: SLOVENSKA OBALA (POTABORNI IZLET)

Tilen Basle, Mitja Denac
(prijavite se lahko na
tilen.basle@dopps.si,
mitja.denac@gmail.com ali
pa prek telefona: 051 636 224
[Tilen] oz. 041 243 920 [Mitja]
do petka, 6. oktobra 2017)

od 8.00 do 18.00

Mladi ornitologi bomo letos jeseni spet obiskali obalna mokrišča Slovenije. Na izletu bomo opazovali predvsem ptice na selitvi, med njimi pa se najde morda tudi kakšna prezimovalka ali druga zanimivost.

NED
29
OKT

ORMOŠKO JEZERO IN NARAVNI REZERVAT ORMOŠKE LAGUNE

Dominik Bombek
(informacije in prijave na
051 395 514 ali dominik.
bombek@dopps.si)

**pred železniško
postajo v Ormožu**

od 9.00 do 13.00

V jesenskem času se lahko trud ob opazovanju ptic na pravem mestu zelo dobro poplača. Skupaj se bomo podali na sprehod ob nasipu Ormoškega jezera in si za konec ogledali še Naravni rezervat Ormoške lagune. Poudarek bo na opazovanju vodnih ptic selivk in ogledu naravovarstvenih praks v naravnem rezervatu. Izlet je del sklopa projekta LIVEDRAVA: Obnova rečnega ekosistema nižinskega dela Drave v Sloveniji (LIFE11 NAT/SI/882).

LABOD GRBEC
(*Cygnus alor*)

ilustracija: Jan Hošek

NED
22
OKT

ORNITOLOŠKI SPREHOD PO ARBORETUMU VOLČJI POTOK

Alenka Bradač
(obvezna prijava po
elektronski pošti na
prireditve@arboretum.si
do petka, 20. 10., do 12. ure)

**Arboretum Volčji Potok
(zbirno mesto je pri vhodu
v park)**

med 8.30 in 9.30

Arboretum ponuja zatočišče in hrano številnim pticam. Z dobrim sluhom in ostrim vidom boste opazili marsikatero izmed njih. Priporočamo, da s seboj prinesete daljnogled. Plačati je treba vstopnino v park, vodenje sprehoda pa je brezplačno. Obvezna je prijava po elektronski pošti, pri tem pripišete še številko svojega mobilnega telefona (le za obveščanje o morebitni odpovedi dogodka).

NED
5
NOV

OPAZOVANJE PTIC V MESTNEM PARKU TIVOLI

Dare Fekonja
(dodatne informacije in prijave
na 041 513 440)

mestni park Tivoli, Ljubljana

ob 9.00

Katere ptice prezimujejo v mestnem parku Tivoli in vso zimo obiskujejo krmilnice, bomo spoznali na novembrskem izletu.

NED
19
NOV

SPOZNAJMO PTICE NA KRMILNICI

Eva Horvat
(informacije in prijave
na 041 324 131 ali
eva.horvat3@gmail.com)

**MARIBOR, v parku pred
akvarijem**

med 9.00 in 11.00

Bliža se čas, ko bodo temperature padle pod ledišče in se bodo ptice približale našim prebivališčem. S krmiljenjem ptice še dodatno privabimo in si jih lahko polžbe ogledamo, vendar kaj lahko spoznamo, da se lahko teh nabere kar nekaj vrst. Poznamo prav vse? Izlet bomo izvedli s podporo Mestne občine Maribor.

ČOPASTA ČRNICICA
(*Aythya fuligula*)

ilustracija: Jan Hošek

NED 3 DEC PTUJSKO JEZERO

3

DEC

Tilen Basle

(informacije in prijave na 051 636 224 ali tilen.basle@dopps.si)

na Ptujju pri mostu za pešce na desnem bregu Drave

od 9.00 do 12.00

Na tradicionalnem zimskem sprehodu po nabrežju Ptujškega jezera bomo lahko opazovali različne vrste ponirkov, rac in galebov, med njimi tudi redkejšje goste s severa. Izlet lahko tisti, ki januarja sodelujete pri številu ptic na vodnih površinah, izkoristite za osvežitev (pre)poznovanja vrst vodnih ptic. Izlet je del sklopa projekta LIVEDRAVA: Obnova rečnega ekosistema nižinskega dela Drave v Sloveniji (LIFE11 NAT/SI/882).

NED 3 DEC OPAZOVANJE PTIC V MESTNEM PARKU TIVOLI

3
DEC

Dare Fekonja

(dodatne informacije in prijave na 041 513 440)

mestni park Tivoli, Ljubljana

ob 9.00

Zima je najtežja preizkušnja v življenju ptic. Nekatere se odselijo, druge, kot na primer menišček, se iz višje ležečih gozdov premaknejo v nižje, kjer so razmere manj ostre. Katere ptice zima prežene v mestni park Tivoli, bomo ugotavljali na izletu ob začetku veselega decembra.

NED 17 DEC ORNITOLOŠKI SPREHOD PO ARBORETUMU VOLČJI POTOK

17
DEC

Alenka Bradač

(obvezna prijava po elektronski pošti na prireditve@arboretum.si do petka, 15. 12., do 12. ure)

Arboretum Volčji Potok (zbirno mesto je pri vhodu v park)

med 8.30 in 9.30

Arboretum ponuja zatočišče in hrano številnim pticam. Z dobrim sluhom in ostrim vidom boste opazili marsikatero izmed njih. Priporočamo, da s seboj prinesete daljnogled. Plačati je treba vstopnino v park, vodenje sprehoda pa je brezplačno. Obvezna je prijava po elektronski pošti, pri tem pripišete še številko svojega mobilnega telefona (le za obveščanje o morebitni odpovedi dogodka).

ŠČINKAVEC

(*Fringilla coelebs*)

ilustracija: Jan Hošek

AKCIJE / DELAVNICE / STOJNICE

SOB 30 SEP SELITVE PTIC, INFORMATIVNA STOJNICA

30

SEP

Neža Kocjan

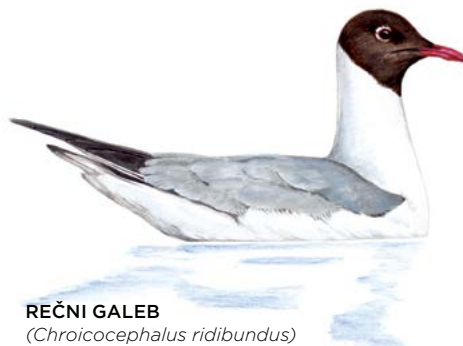
na Pogačarjevem trgu v Ljubljani

od 8.30 do 12.30

Selitev ptic je pojav, ki pri ljudeh že stoletja vzbuja zanimanje. Na stojnici bomo mimoidočim predstavili zanimivosti iz sveta ptičjih selitev ter opozorili na nevarnosti, s katerimi se ptice srečujejo na svojih potovanjih.

REČNI GALEB

(*Chroicocephalus ridibundus*)

ilustracija: Jan Hošek

SOB 30 SEP DELOVNA AKCIJA: ČIŠČENJE ZARASTI NA OTOKIH PTUJSKEGA JEZERA

30
SEP

Tilen Basle (prijave na tilen.basle@dopps.si ali na 051 636 224, kjer boste prejeli tudi natančnejše informacije)

pri Ranci na levem bregu Ptujškega jezera

od 9.00 do 15.00 (zbor pri Ranci na levem bregu jezera)

Ponovno bomo očistili gnezditvene otoke na Ptujškem jezeru, kjer gnezdi več sto parov rečnih galebov in več deset parov navadnih čiger. Zaradi lažje organizacije vas prosimo, da svoje sodelovanje potrdite.

NED
22
OKT

**DELOVNA AKCIJA:
NAMEŠČANJE
GNEZDILNIC V MESTNEM
PARKU MARIBOR**

Tilen Basle (prijave na tilen.basle@dopps.si ali na 051 636 224, kjer boste prejeli tudi natančnejše informacije)

parkirišče pri Treh ribnikih

od 9.00 do 15.00

V mariborskem mestnem parku bomo s skupnimi močmi namestili 40 novih gnezdilnic za ptice, hkrati pa pregledali in popravili obstoječe. Zaradi lažje organizacije vas prosimo, da potrdite svoje sodelovanje. Akcijo bomo izvedli s podporo Mestne občine Maribor.

PREDAVANJA

SRE
4
OKT

MAROKO

Franci Janžekovič

MARIBOR, Fakulteta za naravoslovje in matematiko, Koroška cesta 160, Maribor (predavalnica 0.80)

ob 18.00

Polpuščavsko in gosto poseljeno pokrajino v dolini reke Sous med Agadirjem in Taroudantom je predavatelj s skupino raziskovalcev obiskal septembra 2016, z namenom preveriti pojavljanje in razširjenost ščetinaste veverice. Ob intenzivnem popisovanju veveric, ki je trajalo sedem delovnih dni, so popisali tudi ptičjo favno. Vas zanima, kaj so naši raziskovalci odkrili?

SRE
8
NOV

**SPOZNAJMO NETOPIRJE
V MARIBORU**

Monika Podgorelec

MARIBOR, Fakulteta za naravoslovje in matematiko, Koroška cesta 160, Maribor (predavalnica 0.80)

ob 18.00

Čeprav so netopirji pogosto sostanovci v naših prebivališčih, so zaradi skrivnostnega nočnega življenja med ljudmi še vedno slabo poznani. Ste vedeli, da v Sloveniji ponoči na nebu lahko zaznamo kar 30 vrst netopirjev? V okolici Maribora jih je bilo do sedaj zabeleženih 13 vrst, prav gotovo pa lahko pričakujemo še kakšno več. Lepo vabljeni na predavanje, kjer bomo spoznali življenje teh ogroženih in zavarovanih živali, s poudarkom na vrstah, ki so bile zabeležene v Mariboru.

PET-PON
27-30
OKT

**7. POMURSKI
ORNITOLOŠKI VIKEND**

Nataša Bavec (040 294 845 ali na natasa.bavec@gmail.com)

Razkrižje

ČET
5
OKT

**VARSTVO PTIC REKE
DRAVE**

Damijan Denac

LJUBLJANA, Prirodoslovni muzej Slovenije (vhod z Muzejske 1)

ob 18.00

Na predavanju boste izvedeli, zakaj je Drava ornitološko izjemna reka, kateri dejavniki najbolj dramatično vplivajo na populacije ptic in kakšne dejavnosti opravljamo za njihovo varstvo. Beseda bo tekla o nižinskem rečnem ekosistemu, elektrarnah, posegih za zagotavljanje pretočnosti struge, 20.000 vodnih pticah, izumrli prilivki in mali čigri, pa o breguljki, vodomcu, malem deževniku, navadni čigri, umetnih otokih, peščenih stenah, prodiščih, projektu LIVEDRAVA in konkretnem naravovarstvenem delu.

PET
17
NOV

KAKO KRMIMO PRICE

Tilen Basle (prijave na tilen.basle@dopps.si ali na 051 636 224, kjer boste prejeli tudi natančnejše informacije)

MARIBOR, razstavni prostor, Grajska 7

od 18.00 do 20.00

V mrzlih zimskih mesecih, ko temperature padejo pod ledišče, se marsikdo izmed nas spomni na ptice, ki proseče stikajo okoli naših stavb in vrtov. Tem lahko v tem času izdatno pomagamo s krmiljenjem. Na delavnici bomo predstavili krmiljenje ptic in skupaj prikazali nekaj načinov, kako lahko na preprost način izdelamo krmo za ptice iz surovin, ki jih najdemo v domači kuhinji ali shrambi. Delavnico bomo izvedli s podporo Mestne občine Maribor.

SRE
25
OKT

**KALI IN NJIHOVO
SKRIVNO ŽIVLJENJE**

Katja Paboljšaj

KOPER, center za obiskovalce NR Škocjanski zatok, Sermin 50

ob 18.30

“Kal”, “puč” ali “lokev” so ena izmed mnogih slovenskih imen za značilno mlako, ki jo je v preteklosti na Krasu, v Beli krajini, na slovenski obali in v Istri naredil človek. Kali so v teh sušnih pokrajinah skoraj edine stoječe vode. Tvorijo funkcionalno mrežo vodnih življenjskih prostorov, katerih obstoj je nujen za preživetje mnogih rastlinskih in živalskih vrst, ki so vezane na življenje v vodnih in močvirskih življenjskih prostorih.

ČET
9
NOV

**UJETE V OKVIRJE:
UPODOBITVE PTIC V
UMETNOSTI**

Katra Meke

LJUBLJANA, Prirodoslovni muzej Slovenije (vhod z Muzejske 1)

ob 18.00

Upodobitve živali imajo v umetnosti zelo dolgo tradicijo. Kot simboli bogov in vladarjev se pojavljajo v antiki, z razvojem krščanstva pa pridobivajo prikrito simboliko, ki ni prepoznavna na prvi pogled. Nekatere stvaritve so se ohranile do danes in so del sklada slovenskih umetnostnih zbirk. Te so zanimive tudi z dokumentarnega vidika, saj poleg umetnostne pestrosti ponazarjajo tudi biotsko pestrost svojega časa. Lep primer take slike je zagotovo upodobitev dveh čebelarjev (*Merops apiaster*) v lasti Prirodoslovnega muzeja Slovenije

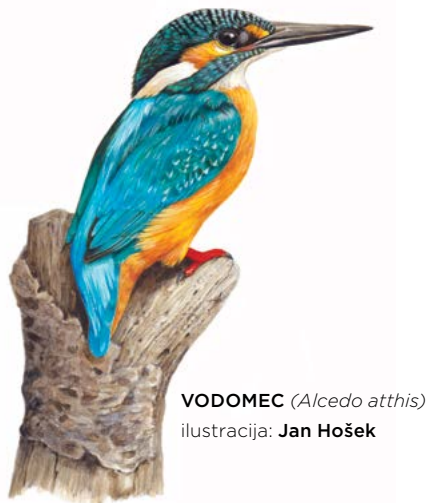
TOR

14

NOV

Borut Rubinič**KOPER, center za obiskovalce
NR Škocjanski zatok, Sermin 50****ob 18.00**

Spoznali bomo eno najbolj odprtih in gostoljubnih držav arabskega polotoka - Oman. Kljub pretežno puščavskemu okolju gre za deželo z raznolikim in izredno zanimivim naravnim bogastvom, kjer ptice opazijo tudi laiki. Spoznali bomo nekaj posebnih, ki živijo le v tem delu Arabije, obenem pa ugotavljali, koliko orlov, jastrebov, štorke in drugih velikih ptic selivk zimo preživi na obalah Indijskega oceana in v oazah Omana, ter se čisto na koncu v mislih potopili tudi pod morsk gladino, kjer je najti izjemno pestrost in bogastvo rib, morskih želv in kitov.

VODOMEC (*Alcedo atthis*)
ilustracija: Jan Hošek

ČET

7

DEC

**PTIČJE PETJE KOT
SKLADATELJSKI NAVDIH****Petra Vrh Vrezec****LJUBLJANA, Prirodoslovni
muzej Slovenije (vhod z
Muzejske 1)****ob 18.00**

Petje je ena najopaznejših značilnosti ptic. Na predavanju boste spoznali, kako in zakaj ptice pejejo. Skupaj bomo primerjali petje ptic in petje oziroma govor človeka, prisluhnili nekaj najlepšim klasičnim skladbam odličnih skladateljev, ki jih je navdihnili ptičje petje, in katere so bile najbolj navdihujoče ptice.

ČET

16

NOV

**BOJ PROTI DIVJEMU LOVU
NA PTICE V SRBIJI IN NA
BALKANU****Boštjan Deberšek****MURSKA SOBOTA, Pokrajinska
in študijska knjižnica Murska
Sobota, Zvezna ulica 10,
Murska Sobota (predavalnica
v pritličju)****ob 17.30**

Boštjan Deberšek je eden izmed pogumnih prostovoljcev nevladne organizacije Das Komitee gegen den Vogelmord, ki se na Balkanu, v južni Evropi in na Bližnjem vzhodu borijo proti divjemu lovu na ptice. Boštjan bo v predavanju predstavil njihove dejavnosti v Srbiji, s poudarkom na lovu na prepelice z zvočnimi vabami, omenil pa bo tudi druge nelegalne poboje ptic, predvsem zastrupljanje.

SOB

25

NOV

**SLOVENSKE PTICE IN
ORNITOLOGI****KOPER, center za obiskovalce
NR Škocjanski zatok, Sermin 50**

Osrednja svečanost ob 90. obletnici organiziranega obročkovanja ptic v Sloveniji in 3. kongres obročkovalcev ptic Slovenije bosta v soorganizaciji Prirodoslovnega muzeja Slovenije in DOPPS-a potekala v centru za obiskovalce Naravnega rezervata Škocjanski zatok. Predstavljena bodo različna predavanja s področja raziskav in varstva ptic ter spremljanja njihovih selitvenih poti.

TOR

12

DEC

Samanta Makovac**KOPER, center za obiskovalce
NR Škocjanski zatok, Sermin 50****ob 18.00**

Krajinski park Strunjan se razkriva skozi podobe, ki jih že tisočletja ustvarja morje. Kažejo se v naravni in kulturni dediščini, ki jima je morje dalo življenje, domačini pa pomen. Na severni strani ga krasi 80 metrov visok flišni klif z naravnim morskim obrežjem in se prek prisojnih ter obdelanih pobočij spušča proti jugu vse do doline potoka Roja, morske lagune in še delujočih solin. Pogled z izjemnih razglednih točk v parku ob jasnem vremenu seže čez cel Tržaški zaliv in vse tja do Triglava.

RIS (*Lynx lynx*)

foto: Miha Krofel

SRE

6

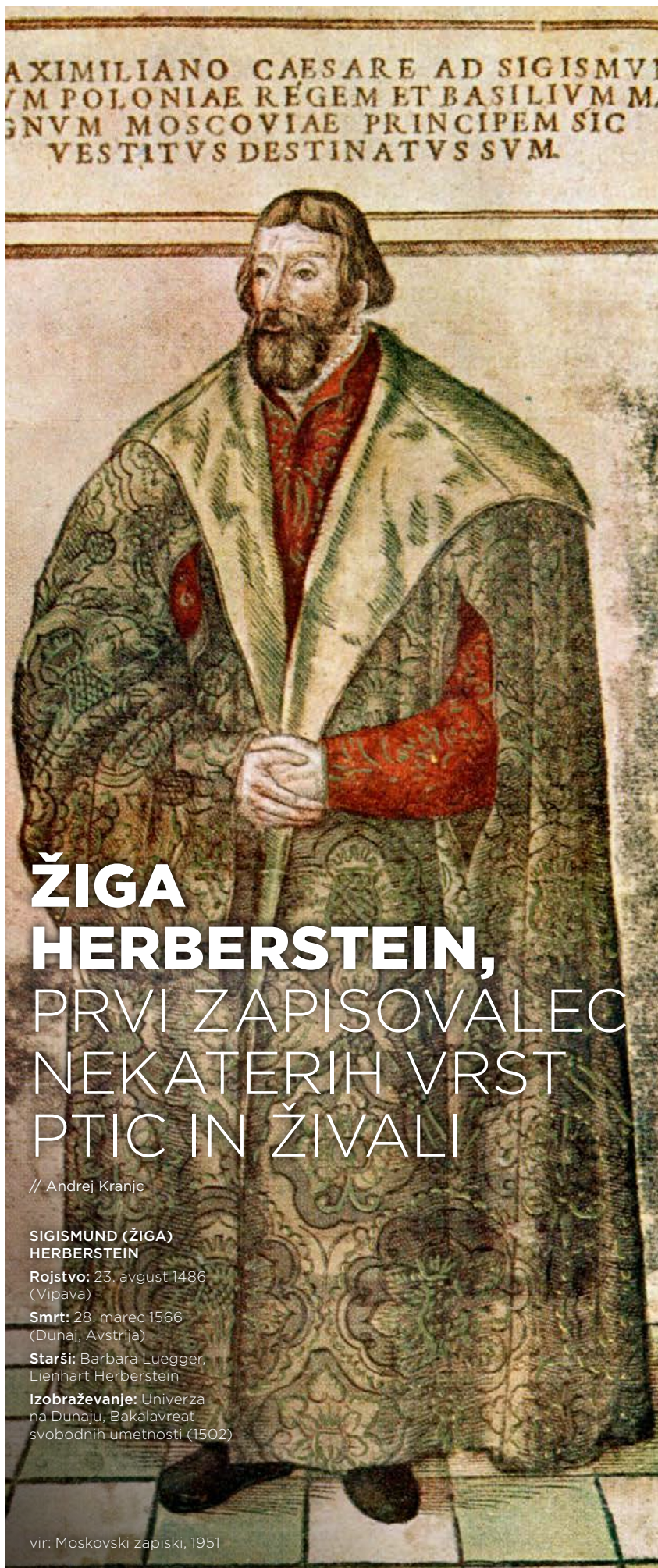
DEC

Miha Krofel**MARIBOR, Fakulteta za
naravoslovje in matematiko,
Koroška cesta 160, Maribor
(predavalnica 0.103)****ob 18.00**

Predavatelj bo predstavil stanje populacije risa v Sloveniji, preteklo delo za njeno ohranjanje in načrte za prihodnje. Obetata se nam predavanje in klepet z izjemnim strokovnjakom, ki nam bo lahko razkril marsikatero zanimivost o tej markantni, vendar malo poznani zveri.

MALA BELA ČAPLJA
(*Egretta garzetta*)
foto: Jure Novak

ŽIGA HERBERSTEIN, PRVI ZAPISOVALEC NEKATERIH VRST PTIC IN ŽIVALI

// Andrej Kranjc

SIGISMUND (ŽIGA) HERBERSTEIN

Rojstvo: 23. avgust 1486 (Vipava)

Smrt: 28. marec 1566 (Dunaj, Avstrija)

Starši: Barbara Luegger, Lienhart Herberstein

Izobraževanje: Univerza na Dunaju, Bakalavreat svobodnih umetnosti (1502)

vir: Moskovski zapiski, 1951

Ptice človek laže opazi in jih opazuje kot pa večino drugih divjih živali. Na ptice naletimo že med paleolitskimi jamskimi risbami; ptičje kosti dokazujejo, da so bile lovski plen že v starejši kameni dobi; iz dolgih votlih ptičjih kosti so izdelovali piščali, iz ptičjega leta so prerokovali, v starem Rimu so bile gosi svete itd. Približno v istem času, kot je Žiga Herberstein izdal znamenite *Moskovske zapiske* (1549), v katerih natančno opisuje lov na ptice, sta izšli tudi pomembni deli o pticah avtorjev Gesnerja (1555) in Aldrovandija (1599). V Herbersteinovih časih oz. malo pozneje se je torej zanimanje za ptice že začelo spreminjati. Niso jih več pritegnile samo kot lovni objekt, ampak so jih začeli tudi opazovati in preučevati. Herbersteinova skrita želja je bila, da bi bil učenjak, morda naravoslovec. Življenjska pot ga je vodila popolnoma drugam. Če bi se njegova želja po študiju uresničila in bi postal učenjak, bi bil verjetno tako uspešen učenjak, kot je bil politik in diplomat, zato lahko le obžalujemo, da se ni mogel bolj posvetiti naravoslovju.

OTROŠTVO IN ŠTUDIJ

Herbersteini so bili štajerski plemiči, doma z gradu Herberstein v širši okolici Gradca, znani že v 12. stol. Leta 1470 so pridobili Vipavski grad, kjer se je 23. avgusta 1486 očetu Lenartu (Lienhart) in materi Barbari rodil sin Žiga (Sigismund). Prvi pouk je dobil v župnijski šoli v Vipavi, kjer se je naučil govoriti tudi slovensko. Osemletnega dečka so poslali v nadaljnje šolanje v Krko na Koroškem, kjer je bil njegov stric stolni prošt. Šolanje v mestni šoli pri Sv. Štefanu na Dunaju je začel leta 1497 in se 1499 vpisal na »Fakulteto za umetnosti«¹ dunajske univerze. Tam je pridobil bakalavreat (diplomo) iz svobodnih umetnosti. Kot se je sam v Vipavi naučil slovenščine, se je med študijem na Dunaju naučil cirilice in drugih jezikov. Kot sam pravi v svojem življenjepisu, se je držal obljube najljubšemu profesorju, da bo vsak dan vsaj eno uro bral ali se učil. In tega se je držal vse življenje.

Kot je bilo običajno za mladega plemiča, je najprej stopil v vojaško službo. Leta 1506 se je udeležil pohoda proti Ogrom, naslednja leta sodeloval v bojih z Benečani, dokler ga ni leta 1513 nemški cesar Maksimilijan I. povišal v viteza in ga imenoval za dvornega svetnika. S tem se je končala njegova vojaška kariera in je do pozne starosti opravljal diplomatsko službo. Med letoma 1516 in 1553 je kot poslanik potoval na devet evropskih dvorov in tudi k turškemu sultanu ter moskovskemu velikemu knezu. Prav zaradi poznavanja slovanskih jezikov, poleg slovenščine je govoril tudi češko in rusko, je bil najprimernejši za potovanja na Češko, Poljsko in v Rusijo.

ZNAMENITI MOSKOVSKI ZAPISKI

Za časa življenja je bil cenjen kot diplomat, danes pa ga bolj poznamo kot potopisca in tudi naravoslovca. Še kot študent si je želel postati učenjak, razisko-

valec, a se mu želja ni izpolnila – do poznih let, ko ni bil več kos napornim poslanskim potovanjem in je bil upokojen. Med letoma 1540 in 1548 je urejal zapiske s svojih potovanj v Rusijo in jih leta 1549 objavil v knjigi v latinskem jeziku *Rerum moscoviticarum commentarii* (*Moskovski zapiski*). Knjiga je hitro postala »knjiga leta«. Leta 1550 je izšel italijanski prevod in kmalu zatem še nekaj latinskih ponatisov in prevodov v nemščino. Slovenske *Moskovske zapiske* smo dobili (še) leta 1951.

V zapiskih je podrobneje opisal moskovske kneževine v svojem času ter evropsko Rusijo, kolikor mu je uspelo o njej izvedeti od drugih in iz dokumentov. Kakšen je pomen Moskovskih zapiskov, je morda najbolje povedano v uvodu k ruskemu prevodu (1866): »Herberstein je prekosil vse, kar je bilo do tedaj znanega o Rusiji v evropski literaturi.«

O PTICAH IZ MOSKOVSKIH ZAPISKOV

V *Moskovskih zapiskih* je kar precej zapisanega o domači perjadi, prepelicah (*Coturnix coturnix*) in velikem številu ptic na severu. Pri opisu lova, ki ga je priredil moskovski veliki knez, ga je posebej prevzelo »mного postavnih belih in škrlatnih sokolov. Pri nas jim pravijo kolobarni sokoli, oni pa krečeti. Z njimi lovijo labode, žerjave in druge ptice. Krečeti so zelo junaški ptiči, a vendar ne tako divji in grozni kakor druge ujede njihove vrste. Iz skušnje pa vemo, da pri lovu krotko poležejo jastrebi, lunji in drugi sokoli, kakor hitro so ugledali v zraku krečeta.« Imena kolobarni sokol v slovenskem imenoslovju nisem zasle-

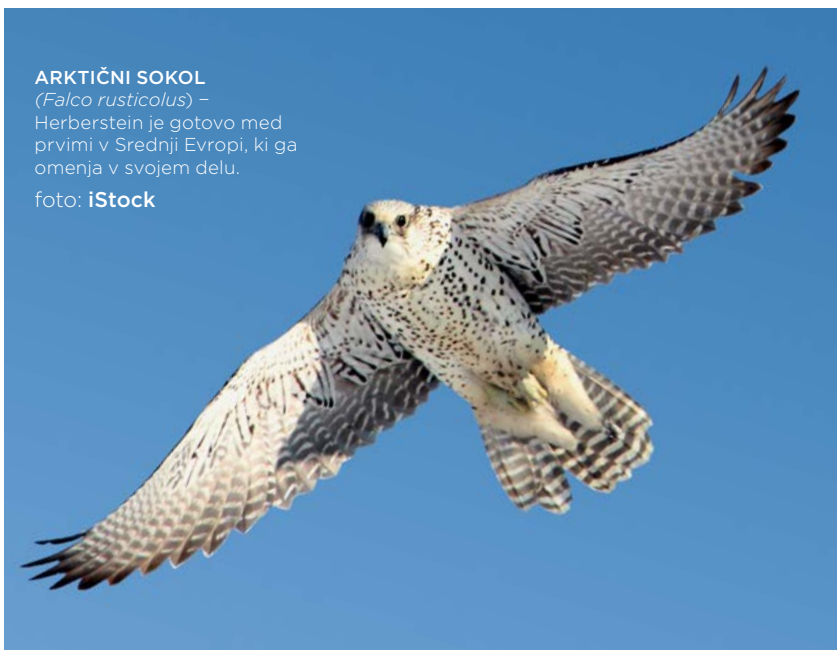
ZOBER (*Bison bonasus*) in **TUR** (*Bos primigenius*) na lesorezu iz nemške izdaje *Moskovskih zapiskov* (1557)

ARKTIČNI SOKOL

(*Falco rusticolus*) –

Herberstein je gotovo med prvimi v Srednji Evropi, ki ga omenja v svojem delu.

foto: iStock

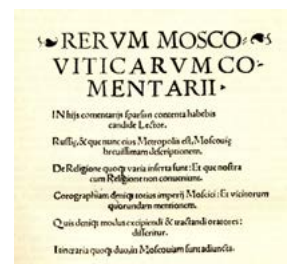
dil, rusko-slovenski slovar pa ptico »krečet« prevaja z »belim sokolom«. Tudi »belega sokola« nisem našel v naši ornitološki literaturi. Iz latinskega imena *Falco rusticolus* izvemo slovensko ime krečeta – arktični sokol, ki je največji med sokoli in živi v severnih predelih Evrazije in Amerike, v tundri, občasno se pojavlja tudi južneje. V zvezi z njegovo omembo se pojavlja več vprašanj. V *Moskovskih zapiskih* piše, da »krečetu« pri nas pravimo kolobarni sokol. S »pri nas« je Herberstein gotovo mislil Avstrijo oziroma avstrijsko cesarstvo. Kako je mogoče, da je obstajalo za to severno ptico domače ime? Ali se je v Herbersteinovem času in še prej (v 16. stoletju je bila v Srednji Evropi še »mala ledena doba«) ta sokol tako pogosto pojavljal zaradi hladnejšega podnebja, da so ga ljudje poznali? Ali so morda avstrijski plemiči te sokole uporabljali za lov in jih dobivali iz severnejših krajev? Ali se je Herberstein preprosto zmotil (iz njegovih del ni videti, da bi se pogosto) in zamenjal arktičnega sokola s kakim drugim? Kakor koli že, Herberstein je gotovo med prvimi v Srednji Evropi ali celo širše, ki omenja arktičnega sokola, pa čeprav v povezavi s sokolarjenjem, ki danes naravovarstveno ni sprejemljivo.

O TURU IN ZOBRU

Herberstein omenja bivole, lose in divje konje, posebej pa se posveti zobru in turu. Kot sam pravi, so naravoslovci na zahodu zamenjevali zadnji dve živali oziroma niso vedeli, da sta to dve različni vrsti divjega goveda. Na sliki tura iz ene latinskih izdaj je v latinščini zapisal: »Sem Urus, po poljsko tur, nemško Aurox: nevedneži me napačno imenujejo bizon.« Ob sliki zobra pa napiše: »Sem bizon, poljsko zuber, nemško Bisont: nevedneži me napačno imenujejo tur.« Obe živali podrobneje opiše ter tudi pove, kaj je izvedel od domačinov o lovu nanje, o parjenju turov z domačimi kravami, o uporabi njihovih rogov in podobno. Za boljšo predstavo je v nemški izdaji iz l. 1552 dodal lesoreza obeh živali, tura (*Bos primigenius*) in zobra (*Bison bonasus*).

Naslovnica Wernherjevega dela *O čudovitih ogrskih vodah* iz leta 1551, ki je bilo posvečeno Žigi Herbersteinu.

Naslovna stran izvirne latinske izdaje *Moskovskih zapiskov* iz leta 1549

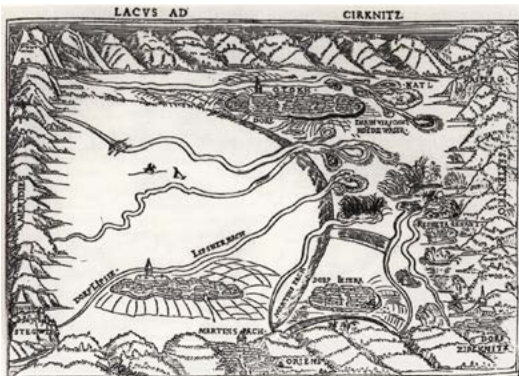
PRVI ZAPISOVALEC

Zoologi Herbersteina ne štejejo med »odkritelja« tura in zobra, tudi sam se ni čutil kot tak. Carl Linne je šele 200 let kasneje vpeljal znanstveno latinsko poimenovanje in redko je naleteti, da se v zvezi z zobri ali turi omenja Herbersteina. Tudi v ornitološki literaturi ni zaslediti Herbersteina kot enega prvih srednjeevropskih piscev, ki omenja arktičnega sokola.

Ravno obratno pa je s prvim opisom in zemljevidom Cerkniškega jezera. Leta 1551 je na Dunaju izšla knjiga Herbersteinovega varovanca Georga Wernherja *De admirandis Hungariae aquis ... (O čudovitih ogrskih vodah ...)*. Knjigo je posvetil Žigi Herbersteinu in po njegovem priporočilu med ogrskimi vodami omenil tudi Cerkniško jezero. Do pred kratkim je bila uganka, kako je mladi Wernher, ki Cerkniškega jezera nikoli ni videl, lahko tako stvarno opisal jezero in priložil tako dober zemljevid. Ker je to najstarejši znani tiskani opis tega presihajočega jezera, se ni mogel naslanjati na starejše avtorje. Primož Simoniti je ugotovil, da mu je sam Herberstein poslal opis jezera (v rokopisu) in zemljevid, ki ga je najbrž graviral Herbersteinov graver. Tega odkritja, da avtor prvega stvarnega natisnjene opisa ter zemljevida Cerkniškega jezera ni neznan dunajski študent, ampak vipavski rojak in zelo pomembna osebnost svojega časa, smo res lahko zelo veseli.

LITERATURA:

- BREHM, A. E. (1876): Brehms Thierleben. - Verlag des Bibliographischen Instituts, Leipzig.
- GLONAR, J. (1925-1932): Herberstein, Sigismund. - Slovenski biografski leksikon, I, Zadruga gospodarska banka, Ljubljana.
- HERBERSTEIN, S. (1951): Moskovski zapiski. - DZS, Ljubljana.
- SIMONITI, P. (2010): The 1551 Herberstein - Wernher Description of Lake Cerknica. - *Acta carsologica* 39/1, SAZU in ZRC SAZU, Ljubljana.
- WERNHER, G. (1551): De admirandis Hungariae aquis. - Aquila, Vienna.

Zemljevid Cerkniškega jezera v Wernherjevem delu 1551, ki ga je najbrž graviral Herbersteinov graver, znani Hirschvogel.

IZ ZBIRK
PRIRODOSLOVNEGA
MUZEJA SLOVENIJE

foto: Matija Križnar

Miocenski čebelar!

// Matija Križnar

Evolucijska pot ptic je v fosilnem zapisu še vedno dokaj luknjasta, toda z vsako novo najdbo to vrzel zapolnjujemo. Pri raziskovanju fosilnih ptic imajo pomembno vlogo tudi muzejske zbirke, ki pogosto hranijo primerke, zbrane že pred stoletji, a so ti ostali neopisani, pozabljeni ali celo izgubljeni. Za izgubljenega je veljal tudi redek ostanek miocenske ptice iz Radoboja na Hrvaškem. Fosilni ostanek je bil »odkrit« med obsežno zbirko fosilnih žuželk, rib in rastlinskih ostankov, ki jih danes hrani Prirodoslovni muzej Slovenije.

Fosilni ostanek ptice iz Radoboja je ohranjen na dveh ploščicah, kjer so na eni zelo dobro vidni odtisi šestih peres. Od kostnih ostankov so ohranjene in prepoznavne koželjnica (radius), podlahtnica (ulna), stopalnica (metatarsus) in nekaj prstnih kosti. Predhodni pregled ostankov je pokazal, da kosti ne pripadajo edinemu znanemu ostanku čebelarja vrste *Merops radoboyensis* iz Radoboja, ampak gre verjetno za novo vrsto. Veliko več pa vemo o izvoru fosilnega primerka. Po dostopnih podatkih naj bi primerek miocenske ptice v obdobju med 1862 in 1866 v Kranjski deželni muzej prinesel in mu jo podaril Leopold Urbas iz Idrije. O tem pričata tudi ohranjena stara inventarna knjiga in podroben zapis v takratnem muzejskem časopisu.

Čeprav fosilni ostanek ptice ne izhaja s katerega izmed slovenskih najdišč, to ne zmanjšuje njegove pomembnosti in dragocenosti. Pomembno je raziskovanje tudi že odkritih in več kot stoletje shranjenih primerkov, kjer pa ključno vlogo igrajo tudi primerni muzejski in depojski prostori.

SLEDENJE MODRI TAŠČICI V AZIJO

// Tamara Kovačič

Severnoevropsko podvrsto
MODRE TAŠČICE (*Luscinia svecica svecica*) z rdečo piko na modrih prsih se pogosto zamenjuje s srednjeevropsko (*L. s. cyanecula*), pri kateri samca prepoznamo po beli piki sredi modrih prsi.

foto: iStock

Večina ptic selivk, ki potujejo na dolge razdalje in gnezdijo v Evropi, preživi obdobja med gnezditvami v Afriki. Le nekaj vrst je takih, ki se selijo v Azijo. Ena izmed njih je severnoevropska modra taščica (*Luscinia svecica svecica*). Čeprav so te ptice v Skandinaviji še vedno precej pogoste, njihovo število upada. Pridobivanje podatkov o selitvenih vzorcih posameznih populacij je zato ključnega pomena za razumevanje prihodnjih populacijskih sprememb.

OBROČKANJE IN SLEDILNE NAPRAVE

Večino informacij o modrih taščicah so znanstveniki pridobili z obročkanjem. Ker ta metoda ni dala vseh odgovorov, so se odločili še za uporabo elektronskih sledilnih naprav, imenovanih geolokatorji. Z uporabo najlonskih mrež in predvajanjem ptičjega petja so raziskovalci ujeli 10 odraslih samcev modre taščice na Češkem in 30 na Norveškem.

SELITEV PROTI AZIJI

Modra taščica ima zelo široko in precej severno območje razširjenosti, saj jo najdemo od Norveške do Azije, vse do zahoda Aljaske. Majhen del populacije se je razširil tudi južneje, v gorske predele osrednje Evrope. V raziskavi so se znanstveniki osredotočili med drugim tudi na značilnosti selitev. Ugotovili so, da se modre taščice vračajo v Evropo različno hitro. V gorovje Krkonoši na Češkem priletijo kasneje (med začetkom maja in

Modre taščice so opremili z geolokatorji, ki delujejo s pomočjo svetlobnega senzorja. Ker se te ptice rade skrivajo v gosti vegetaciji, kjer je svetlobe manj, je to povzročalo nekaj težav pri raziskovanju.

poznim junijem) kot v dolino Isdalen na Norveškem (med aprilom in majem). Gnezditvene značilnosti norveške populacije preučevanih modrih taščic pa so primerljive z drugimi populacijami v Fenoskandiji.

V izbrani študiji je znanstvenikom prvič do sedaj uspelo dokazati, da se modre taščice, ki gnezdijo na Češkem in Norveškem, v času zime v Evropi selijo na indijsko podcelino. Vendar pa je bil v raziskavi zajet majhen vzorec in ugotovljenih selitvenih vzorcev še ne moremo posplošiti na celotno vrsto. Prav tako so nekateri podatki morda malce pristranski, saj so bili v vzorcu zgolj odrasli samci. Čeprav znanstveniki v literaturi niso našli primera spolno specifične ločitve ob selitvah v Afriko, obstaja možnost, da samice in mlajši osebki izbirajo drugačne selitvene strategije in negnezditvena območja. Kljub temu nudi študija dober vpogled v selitvene poti severnoevropskih modrih taščic med zimskim obdobjem.

VIR

– LISLEVAND, T., CHUTNÝ, B., BYRKJEDAL, I., PAVEL, V., BRIEDIS, M., ADAMIK, P. & HAHN, S. (2015); Red-spotted Bluethroats *Luscinia s. svecica* migrate along the Indo-European flyway: a geolocator study. – *Bird Study* 62: 508–515. (<http://dx.doi.org/10.1080/00063657.2015.1077781>)

V bližini doma

SIVA VRANA (*Corvus cornix*)

Vrane so že od nekdaj na očeh človeku, tako v kulturni krajini kot v mestih. Čeprav se nam zdi, da so se v mestnem okolju namnožile šele pred kratkim, globlji pogled v zgodovino pove drugače: mestnega človeka spremljajo že vse od antike in so bile z izjemo dobrega stoletja in pol, ko jih je razsvetljenska miselnost uvrstila na seznam škodljivcev, dokaj številčne meščanke. V mestnem okolju jih v jesenskem in zimskem času lahko opazujemo v parkih z visokimi drevesi, kjer si najdejo varna počivališča in prostor za družabna srečanja. Pogosto jih bomo zalotili pri stikanju za užitnimi odpadki, pri čiščenju cest, kjer so pod kolesi avtomobilov nesrečno končale druge živali ali namerno odvrženi orehi, sem in tja pa celo pri kakšnem ribniku, kjer si bodo lovile ribji priboljšek. Ja, vrane so pri zagotavljanju polnega želodca izredno domiselne: morda boste s pozornim opazovanjem odkrili celo kakšno še nepoznano prehranjevalno vedenje.

besedilo: **Urša Koce**, foto: **Darinka Mladenovič**

LIPA (*Tilia platyphyllos*) in **LIPOVEC** (*T. cordata*)

Vsi ju poznamo, pa vendar ju mnogi zamenjujejo, še huje, menijo, da gre za žensko in moško rastlino iste vrste. Mogočna drevesa ob domačijah in kapelicah ter znamenjih so značilna za naše kraje, lipa (pa tudi lipovec) ima simboličen pomen za Slovence in vse Slovane. Ko jeseni njuno listje odleti, se pokaže značilna krošnja, z vej jesenski veter trga soplodja in jih raznaša naokoli. Zanimiv ples vrtečih se soplodij na ovršnem listu! Lipa (levo, spodaj) ima običajno od 3 do 5, lipovec pa do 10 cvetov v socvetju in s tem enako število plodov v soplodju, zato ju brez težav ločimo tudi v času, ko drevesa niso olistana. Bodite pozorni na razvejanost vej do najmanjših vejic pri obeh vrstah in opazili boste razlike. Da vas le ne bo zavedel kakšen križanec ali tuja vrsta, ki jih je v parkih in drevoredih veliko.

besedilo: **Metka Škornik**, foto: **Alenka Mihorič**

Na terenu

KONOPNICA (*Anas strepera*)

Med racami, katerih značilnost je živa in kontrastna obarvanost samčevega perja, je konopnica izjema. Svatovsko perje samca te vrste je namreč pretežno sive barve in zato nič kaj vpadljivo. Tudi samica je odeta v svetlo rjavo varovalno barvo in s tem podobna samicam drugih vrst rac. Zaradi njene neopazne narave moramo biti pri opazovanju konopnice pozorni na drug določevalni znak. To je belo perutno zrcalo, ki je prisotno tako pri odraslih osebkih obeh spolov kot pri mladostnih pticah. Po njem pa bomo vrsto prepoznali tudi v večjih račjih jatah, ki se v tem času zadržujejo na plitvejših, s hranili bogatih, vodnih površinah. Konopnico bomo najlažje uzrli v brakični laguni Škocjanskega zatoka in na nekaterih štajerskih vodnih telesih.

besedilo: **Blaž Blažič**, foto: **Bojan Škerjanc**

Za terenske sladokusce

OPEČNATA OSIRJEVKA

(*Metatrichia vesparium*)

Med jesenskimi sprehodi po gozdu, ko se boste mor-da sklanjali k tlom, da bi napolnili košarico s kostanji, boste zagotovo opazili tudi kakšno pravo sluzavko. Razpadajoči lesni ostanki so značilen substrat za mnogo vrst miksomicet, opečnata osirjevka, ki je ena izmed pogostejših, pa se najrajši razvije na lesu listavcev, pretežno od marca do maja in od oktobra do novembra. Najprej jo prepoznamo po temni, opečnato rdeči barvi sporokarpov oz. trosišč, če pogledamo podrobneje, pa opazimo ponavadi zlite brazdaste peclje, dvoplasten ovoj (peridij) pa ima pri vrhu poklopec z zarezo, skozi katerega ob zrelosti kipi oranžno rdeče omrežje niti (kapilicij). Elastične niti s kratko zašiljenimi konci imajo 3–5 spiral, ki nosijo bodice.

besedilo in foto: **Sanja Behrič**

NAVADNA HRBTOPLOVKA (*Notonecta glauca*)

Hrbtoplovke so plenilske vodne stenice. Kot že ime pove, plavajo hrbtno in na žrtve prežijo na spodnji strani vodne gladine, na katero prislonijo noge, da zaznajo valovanje, ki ga povzroči v vodo padla žuželka. Lovijo pa tudi mlade paglavce in celo majhne ribice. Zgrabijo jih s prednjimi nogami in izsesajo s kljuncem. Plavajo z zaveslaji zadnjih nog in se na ta način skrivajo v globino, ko jim grozi nevarnost. Dihajo zrak, ki ga imajo shranjenega v dveh žlebovih na trebušni strani zadka, prekritih z dlačicami. Najbolj razširjena vrsta pri nas je navadna hrbtoplovka, ki jo lahko najdemo v skoraj vsaki stoječi ali počasi tekoči vodi. Hrbtoplovke prezimujejo odrasle in se pariyo že proti koncu zime, samice pa z leglico vbodejo jajčeca v stebela vodnih rastlin. Ličinke se razvijajo prek poletja in po petih levitvah dorastejo do septembra, ko osebki prejšnje generacije poginejo.

besedilo: **Andrej Gogala**, foto: **Tomi Trilar**

RJAVI GALEB (*Larus fuscus*)

Potem ko jeseni pastelne bakreno zlate bisere veter spiha z vse bolj togih vej in vejic in jih zamenja sivo modra svetlina oblačnega pokrova in vrbovja ter se težka sivina na nebesnem svodu pretrga in s svilnato biserovino zapolni borne preostanke nekoč tako običajnih poplavnih ravníc, se na temnem nebu med oblaki pogosto zaiskri množica urnih peruti. Skupaj z burjo je s severa k nam pripihalo tudi severne popotnike – galebe vseh vrst in starosti. Med oktobrskimi in novembrskimi nalivi, posebej ko so ti dovolj obilni, da poplavi Ljubljansko barje, Cerkníško in Planinsko polje ter njive na Dravskem in Ptujskem polju, je možnost za srečanje s pri nas redkim rjavim galebom največja. Odraslega lepotca boste takoj prepoznali po črnkasti barvi hrbta in peruti, opis mladostnih osebkov pa bi terjal več prostora, kot ga ponuja prostor na tej strani. Pomagajte si s kakovostnim priročnikom. Pa ... srečno!

besedilo: **Borut Rubinič**, foto: **Al Vrezec**

Krajinski park Kolpa je prijazno priskrbel čolne, s katerimi je 19 mladih ornitologov s svojimi mentorji raziskovalo in se zabavalo na reki Kolpi.

foto: Tilen Basle

BILO JE OB KOLPI ...

// Tilen Basle

junija 2017, ko se je odvil že 28. Mladinski ornitološki raziskovalni tabor. Teden dni smo skupaj z 19 mladimi ornitologi z vseh koncev Slovenije raziskovali čudovito Belo krajino, ob tem pa se zabavali in smejali do onemoglosti. Za vas smo se potrudili in ujeli nekaj taborniških utrinkov, ki jih želimo deliti z vami tako v sliki kot v besedi. Ste pripravljeni?

SKEDENJ ZA »VELIKO DRUŽINO«

Ste že slišali za kraj Balkovci? Tudi mi ne, vendar smo takoj ob prihodu vedeli, da bi boljšo lokacijo za tabor težko izbrali. Balkovci oz. del njih po imenu Grduni so zaspan, miren zaselek dobrih 15 minut hoda od reke Kolpe, kjer prebiva le ena družina, nekaj urejenih hiš pa ljudje obiskujejo občasno. Tukaj je tudi Center za doživljanje biodiverzitete Grduni, ki je star, tradicionalen skedenj, preurejen v bivalni prostor za večje skupine. Javni zavod Krajinski park Kolpa nam je za trajanje tabora tega prijazno odstopil in izkazalo se je, da je bil točno to, kar smo potrebovali: prostor, kjer se lahko družimo in skupaj preživimo teden dni kot velika družina!

Morda so bili udeleženci ob tabornem zboru malce presenečeni nad informacijo, da dom ne premore interneta ter da je mobilni signal nekoliko slabši, vendar so kaj kmalu pozabili tudi na to. Zakaj pa bi na taborjenju in ob takšni družbi potrebovali internet?

RAZISKOVALCI OD 9. DO 17. LETA STAROSTI

Tabora se je letos udeležilo 19 mladih raziskovalcev od 9. do 17. leta starosti, razdeljenih v pet raziskovalnih skupin pod vodstvom izkušenih mentorjev. Dnevi so bili dolgi in naporni in tudi vreme ni dopuščalo, da bi ves dan preživeli na terenu. Preprosto je bilo prevroče, zato smo dan prilagodili jutranjim in večernim terenom. Vstajali smo pred 6. uro, pozajtrkovali in se do 13. ure odpravili na teren. Sledila sta kosilo in počitek, nato pa do večera družabne dejavnosti. Te so obsegale predavanje, družabno-športne igre, ornitološki kviz in kopanje v reki Kolpi. Zvečer smo se odpravili na nočni teren, kjer smo iskali in popisovali različne vrste sov ter podhujko (*Caprimulgus europaeus*).

PTICE KULTURNE KRAJINE

Mentor: Tilen Basle

Udeleženci: Vanesa, Julija, Lana in Lenart

Skupina je med taborom popisala značilno kulturno krajino Bele krajine, ob tem pa pregledala 17 znanih gnezd bele štoklje (*Ciconia ciconia*) in odkrila eno novo. Izmed redkosti so opazovali vijeglavko (*Jynx torquilla*), smrdokavro (*Upupa epops*: risba), čebelarja (*Merops apiaster*) in sokola selca (*Falco peregrinus*). Skupaj je gnezdilo pet parov selcev, ki so imeli v gnezdu povprečno tri mladiče. To nadpovprečno visoko število mladičev je posledica toplega vremena z malo padavin v spomladanskih mesecih.

foto: Tilen Basle

RJAVI IN ČRNOČELI SRAKOPER

Mentor: Dejan Bordjan

Udeleženci: Lana, Janez in Nikolaj

Rjavi (*Lanius collurio*: risba) in veliko redkejši črnočeli srakoper (*L. minor*) sta značilni ptici kulturne krajine, ki si zaradi zniževanja populacij zaslužita posebno pozornost. Odkrili so, da največ rjavih srakoperjev prebiva na travnikih, za prežo pa najraje izbirajo grmovja in drevesa, višja od enega metra. S popisi so zabeležili tudi najvišjo povprečno gostoto rjavih srakoperjev v Sloveniji, ki znaša 2,2 para na 10 hektarjev. Črnočelega srakoperja med popisi žal niso zabeležili.

foto: Dejan Bordjan

GOZDNE PTICE

Mentor: Matej Gamser

Udeleženci: Klara, Luka, Jakob in Maks

Skupina se je v času tabora v zgodnjih jutranjih urah podajala v gozdove in raziskovala tamkajšnje ptice. Obiskali so vlažne gozdove ob reki Kolpi, suhe gozdove belokranjske gmajne in dinarske gozdove na Poljanski gori. Skupaj so zabeležili 63 vrst ptic, med zanimivimi pa velja omeniti srednjega detla (*Dendrocoptes medius*: risba), pivko (*Picus canus*), lesno sovo (*Strix aluco*), kozačo (*S. uralensis*), črno štokljo (*Ciconia nigra*) in sokola selca (našli so tudi dve gnezdi!).

foto: Matej Gamser

VODNE PTICE

Mentor: Alen Ploj

Udeleženci: Lovro, Alex, Al in Jošt

V Beli krajini razen reke Kolpe ni večjih vodnih površin, prevladujejo pa manjši potoki in rečice, mlake in kali. Skupina se jih je odločila poiskati in popisati vodne ptice, ki na teh vodnih telesih prebivajo. Najštevilnejše vrste vodnih ptic so bile mlakarica (*Anas platyrhynchos*), siva pastirica (*Motacilla cinerea*) in siva čaplja (*Ardea cinerea*), med redkejšimi pa sta največ zanimanja požela povodni kos (*Cinclus cinclus*: risba) in veliki žagar (*Mergus merganser*). Opazili so tudi nekaj drugih zanimivih vrst, med njimi sršenarja (*Pernis apivorus*).

foto: Alen Ploj

SOVE BELE KRAJINE

Mentorica: Neža Kocjan

Udeleženci: Jakob, Urh, Svit in Karlo

Skupina z najmlajšimi udeleženci se je tokrat odpravila na lov za sovami v Beli krajini. Čez dan so preiskovali podstrešja starih stavb in cerkva ter v njih iskali sove ali njihove sledove (peresa ali izbljuvke). Večerni tereni so bili namenjeni iskanju sov z metodo »izzivanja s posnetkom« na terenu. Skupno so zabeležili 13 lesnih sov, devet velikih skovikov (*Otus scops*) in štiri male uharice (*Asio otus*).

MALA UHARICA (*Asio otus*)

ilustracija: Mike Langman
(rspb-images.com)

KAJ SMO RAZISKOVALI IN ODKRILI NA TABORU

Vsaka raziskovalna skupina se je na taboru lotila svoje tematike ali skupine ptic. Po štirih raziskovalnih dneh smo skupaj zbrali kar veliko zanimivih podatkov. Vas že kaj daje "firbec"?

ZAKLJUČILI SMO V ŽUNIČIH

Tabor se je zaključil v soboto, 1. julija 2017, v Šokčevem dvoru v bližnjih Žuničih, kjer so mladi zbranim predstavili svoja odkritja in vtise s tabora. Nadobudnim ornitologom je prisluhnilo približno 30 ljudi, večinoma staršev in domačinov, ki jih je najprej nagovoril direktor KP Kolpa, g. Boris Grabrijan, nato pa še predsednik DOPPS-a, g. Rudolf Tekavčič. Po kratkih predstavitvah udeležencev in podelitvi priznanj je sledila manjša pogostitev.

BREZ PODPORE ČLANOV IN PRIJATELJEV NE GRE

»Organizacija tabora za mlade je velik organizacijski zalogaj in odgovornost. V prvi vrsti se moram zahvaliti mentorjem, ki so svoj čas nesebično namenili mladim, hkrati pa poprijeli za številna opravila, ki so prispevala k boljšemu počutju na taboru. Tako so udeležencem za večerjo spekli palačinke, ob slabem vremenu pa namesto piknika pripravili hrenovke in sir kar v ponvi. Zadnje jutro so za mlade pripravili prav poseben zajtrk – puding!« je povedal Tilen Basle, vodja letošnjega tabora.

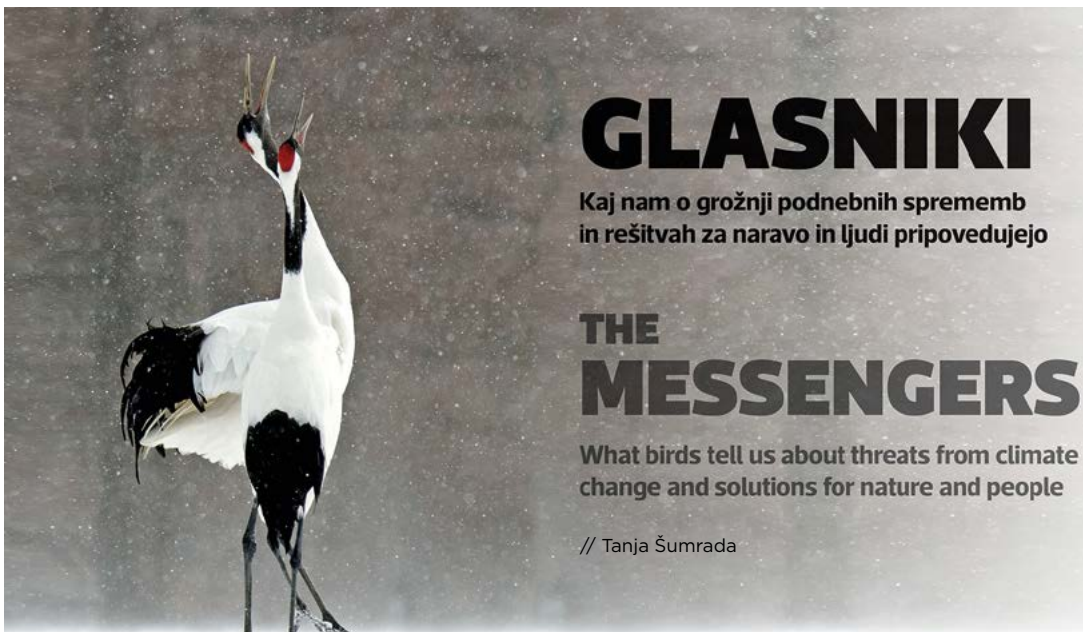
Letošnji tabor ne bi bil mogoč brez podpore naših prijateljev. JZ Krajinski park Kolpa nam je odstopil čudovite prostore za bivanje in priskrbel plovila, s katerimi smo lahko skupaj raziskovali in se zabavali na reki Kolpi. Tukaj gre posebna zahvala gospodu Borisu Grabrijanu, ki nam je bil ves čas na voljo in je poskrbel, da smo imeli vsega na pretek. Hkrati velja zahvala tudi vodstvu Centra Interspar Vič, ki je omogočilo, da smo bili na taboru dobro opremljeni in založeni z dobrotami.

Čudovito Belo krajino so raziskovali mladi z vseh koncev Slovenije.

foto: Tilen Basle

GLASNIKI

Kaj nam o grožnji podnebnih sprememb
in rešitvah za naravo in ljudi pripovedujejo

THE MESSENGERS

What birds tell us about threats from climate
change and solutions for nature and people

// Tanja Šumrada

Na začetku julija (6. 7.) smo na Krakovskem nasipu v Ljubljani odprli fotografsko razstavo z naslovom »Glasniki – kaj nam o grožnji podnebnih sprememb pripovedujejo ptice«. Dogodka se je udeležil tudi veleposlanik ZDA v Sloveniji, Brent R. Hartley, ki je za ta dogodek pripravil nagovor.

Tanja Šumrada, urednica razstave, je ob dogodku povedala: »Po vsem svetu lahko v zgodbah ptic opazujemo posledice sprememb podnebja. Številne vrste so se tako v zadnjih desetletjih pomaknile bližje k zemeljskim polom ali na večje nadmorske višine. Nekatere vrste gnezdiijo bolj zgodaj, kar ni več usklajeno z obdobji optimalne razpoložljivosti hrane. Predvsem pa te spremembe še stopnjujejo negativne vplive že obstoječih naravovarstvenih groženj, kot je izginjanje primernih bivališč zaradi različnih človeških dejavnosti.«

Razstava na 22 panojih s konkretnimi primeri ptic in projektov, ki potekajo za varstvo ptic in narave, predstavlja rezultate poročila organizacij BirdLife International in National Audubon Society, v katerem so zbrani izsledki 68 znanstvenih raziskav z vsega sveta. Ptice so kot najbolj raziskana skupina živali že dolgo pomembni glasniki stanja in sprememb v naravnem okolju. Zadnje raziskave kažejo, da podnebne spremembe že sedaj vplivajo na ptice in ekosisteme, njihove posledice pa se bodo z nadaljnjim segrevanjem še povečale.

»V preteklosti se je o varstvu narave in varstvu okolja, torej tudi borbi proti podnebnim spremembam, v glavnem govorilo ločeno. Danes vemo, da so zavarovana območja in naravni ekosistemi pomembno orodje globalnega odziva na podnebne spremembe. Med temi območji so še posebej pomembna mokrišča, ki kot ponori ogljikovega dioksida zmanjšujejo količino toplogrednih plinov. Z Ormoškimi lagunami, naravnim rezervatom, ki ga je DOPPS-u uspelo ustanoviti v zadnjem času, bomo denimo iz ozračja letno izločili 70 ton CO₂. Prav tako čez številne ekosistemske usluge takšna območja zmanjšujejo vplive ekstremnih pojavov, ki sprem-

ljajo podnebne spremembe, kar človeku vsekakor koristi,« je povedal Damijan Denac, direktor DOPPS-a.

Slabo načrtovani in izvedeni ukrepi za naravo pomenijo še večjo škodo, zato je zelo pomembno skrbno načrtovanje. Z ukrepi, ki temeljijo na ohranjanju ekosistemov, pa lahko po drugi strani pomagamo tako ljudem kot naravi, saj smo od nje odvisni vsi. K sreči uspešni projekti kažejo, da še obstaja upanje.

In še sklepna misel veleposlanika ZDA v Sloveniji, g. Brenta R. Hartleyja: »V Sloveniji sedaj živim že več kot dve leti in preprosto ne morem nehati govoriti o naravnih lepotah te države. Naša ambasada si aktivno prizadeva za krepitev vezi med Slovenijo in ZDA na področju okoljskih tem, zato smo ponosni, da smo lahko podprli DOPPS pri promociji tega projekta v Sloveniji. Upam, da bo ta razstava, ki uporablja edinstveno lepoto ptic za spodbujanje razprave o okoljskih izzivih, služila kot navdih za vse nas, kako smo do sedaj in kako lahko tudi v prihodnosti zaščitimo svoje naravno okolje.«

Razstava je potekala v okviru projekta »The Messengers – What birds tell us about climate change«, ki ga podpira Veleposlaništvo ZDA v Sloveniji, in je bila na ogled do 19. septembra.

Razstava na 22 panojih je bila na Krakovskem nasipu v Ljubljani.

foto: **Petra Vrh Vrezec**

OTVORITEV NARAVNEGA REZERVATA ORMOŠKE LAGUNE

// besedilo: Petra Vrh Vrezec,

foto: Alen Ploj, Jure Novak

Na ta posebni dan, ko je potekalo odprtje Naravnega rezervata Ormoške lagune (NROL), se je raznolika družina – naravovarstvenikov, predstavnikov oblasti, novinarjev, ljubiteljev ptic in narave, projektnih partnerjev, članov DOPPS-a in prijateljev – zbrala na dvorišču pred objektom nekdanje čistilne naprave – danes pisarne rezervata, ki je ponujala čudovit pogled na ptičji življenj in vodne bivole.

Odprtje je glasbeno popestril Ptujski kvartet. Po državni himni so med nagovori zelo živahno, »newswingovsko« zapeli še tri pesmi *Dan ljubezni*, slovensko narečno pesem, ki je nasmejala obiskovalce in požela še poseben aplavz, *Jas sn čua ftiča peti* in posebej za vse hrvaške goste še legendarno *Cesarico* Oliverja Dragojeviča.

Veleposlanik kraljevine Nizozemske gospod Bart Twaalfhoven je imel uvodni pozdrav kar v tekoči slovenščini. Ob opravičilu, da bo zaradi visokih gostov iz Nizozemske nadaljeval nagovor v angleščini, je požel ogromen aplavz in množico nasmehov. Njegov govor smo objavili v uvodniku revije.

Predsednik DOPPS-a Rudolf Tekavčič je posebno zahvalo naklonil komercialnemu direktorju Cosuna – večinskemu lastniku nekdanje Tovarne sladkorja Ormož (TSO) gospodu Hogewegu, ki je pred sedmimi leti in pol zemljišče velikodušno odstopil DOPPS-u.

Prijetna povezovalka programa odprtja, članica DOPPS-a, Neža Kocjan je poskrbela za izvrstno vodenje programa.

Nekdanji direktor TSO, g. Jurij Dogša, je med govorom poudaril: »Današnja otvoritev NR-ja je plod več desetletij dobrega sodelovanja med industrijo in naravovarstveno organizacijo DOPPS, kar je večkrat redkost v našem vsakdanjem življenju. Pa vendar nam je z dobrimi nameni in s skupnimi cilji uspelo doseči dobro sodelovanje, ki se je na koncu tragičnega zaprtja tovarne prelevilo v še boljše priložnost – da lagune spremenimo v NR.«

Direktor DOPPS-a, dr. Damijan Denac, je povedal: »Mokrišča izginjajo! Ormoške lagune so za mnoge ptice, ki se selijo, zadnje varno južno postajališče na poti v Afriko. In če preživijo, prvo varno severno postajališče na poti nazaj v domovino.« Poleg predstavitve pomena območja za naravo je kratko predstavil tudi delo na projektu LIFE, nekaj malega pa je povedal tudi o trnjevi poti do cilja.

Naravni rezervat Ormoške lagune so odprli (z leve): predsednik DOPPS-a Rudolf Tekavčič, generalna direktorica Direktorata za okolje mag. Tanja Bolte, predsednik nadzornega odbora TSO g. Hans Hogeweg in župan občine Ormož g. Alojz Sok, ki se je za uspeh iskreno zahvalil DOPPS-u – »borcem, ki se borijo, da bi v Sloveniji obdržali kar največ neokrnjene narave«.

Zaposleni v NR-ju Ormoške lagune (Tilen Basle, Dominik Bombek, Luka Božič, Damijan Denac in Matjaž Premzl) ter mlade članice DOPPS-a so se izkazali kot posebno gostoljubni in odprti gostitelji, ki se dan za dnem trudijo, da bi ta ornitološki konček narave zaživel in se priljubil ljudem.

Za konec pa še lepa želja g. Jurija Dogša: »Da bi rezervat v prvi vrsti služil pticam in drugim prostoživečim živalim, v drugi vrsti pa ljudem. Da bi ljudje tukaj posedeli, opazovali in malo premislili, kakšna je naša prihodnost in kako lahko z dobrim sodelovanjem in dobrimi nameni človek, ki je najvišje na tej hierarhični lestvici, veliko dobrega stori za to, da bomo dolgo lahko uživali v lepi in neokrnjeni naravi.«

Vzpostavljen je dodaten dotok vode v Ormoške lagune

// besedilo in foto: **Damijan Denac**

V Naravnem rezervatu Ormoške lagune je v avgustu začela obratovati dodatna natega, saj stara ni dovajala zadostnih količin vode v bazene. Dodatna natega je zgrajena iz treh jeklenih nerjavečih cevi premera 300 mm. Jeklene cevi so spojene na tri ločene alkatenske cevi, prav tako premera 300 mm, ki so vkopane v zemeljski del nasipa, potekajo pod drenažo ob Ormoškem jezeru in so priključene na večji betonski jašek pri parkirišču rezervata. Tukaj se natega konča. Izpust natege je v jašku potopljen. Vsako od treh cevi je možno zapreti z ločenim ventilom. Izpust iz jaška v smeri lagun je betonska cev premera 1000 mm, ki se nadaljuje v odprt jarek čez t. i. karbo-natni bazen, ta pa se ponovno z betonsko cevjo izteka v 2. bazen. Izračunani maksimalni pretok natege je 240 l/s. Prav tako je bil zgrajen dodatni sistem za prelivanje vode med bazeni. Nasipi med bazeni so bili prekopani in položene cevi s po enim ventilom na cev. Te cevi so položene na takšnih kotah, da je v vsakem bazenu mogoče dosegati najvišjo – zimsko – gladino. Vode je sedaj v bazenih dovolj za uresničevanje naravovarstvenih ciljev.

Univerza **Biotehniška**
v Ljubljani fakulteta

Končan projekt PEGASUS

// besedilo: **Damijan Denac** in **Tanja Šumrada**

Konec junija 2017 se je zaključila DOPPS-ova vloga v evropskem projektu iz sheme Horizon 2020 »Public ecosystem Goods and Services from land management – Unlocking the Synergies – PEGASUS« (Spodbujanje boljšega in trajnega zagotavljanja gospodarskih, okoljskih in družbenih koristi iz kmetijske in gozdarske rabe zemljišč v EU). V tem evropskem raziskovalnem projektu smo bili podizvajalci BirdLife Europe, ki je nastopal kot projektni partner. Slovenski partner je bila tudi Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko. Kot eno od projektnih območij smo uspeli vključiti Središče ob Dravi, ki je tako postalo eno od 34 pilotnih območij v projektu. Za Središče ob Dravi smo skupaj s Fakulteto in Občino Središče ob Dravi pripravili analizo potencialov trženja ekosistemskih storitev. Študentke in članice DOPPS-a so izvedle več delavnic z domačini in rezultate predstavile na javnem dogodku in dvorani Sokolana v Središču. V analizi se je potrdila smiselnost prizadevanj domačinov za ustanovitev krajinskega parka, saj območje izstopa po kakovostni naravni dediščini, ohranjenem tradicionalnem kmetijskem mozaiku in prisotnih številnih storitvah, ki jih bodo domačini lahko ponudili obiskovalcem. S projektom smo tako pomembno podprli idejo krajinskega parka, ki bo nemara kmalu postala stvarnost – Osnutek Odloka o Krajinskem parku Središče ob Dravi je bil do 1. septembra 2017 v javni razgrnitvi.

Prispevek za Slovenski magazin o Ormoških lagunah

// besedilo in foto: **Damijan Denac**

Ekipa TV Slovenije je 14. julija 2017 v Ormoških lagunah posnela prispevek za znano oddajo Slovenski magazin. Imeli smo srečo, saj sta nas med snemanjem preletela rjava čaplja (*Ardea purpurea*) in belorepec (*Haliaeetus albicilla*), in tudi sicer je bilo kar nekaj ptic »fotogeničnih«. Da ne govorimo o vedno nasmejanih vodnih bivolih! O točnem datumu predvajanja vas bomo obvestili na spletni strani DOPPS-a, predvidoma pa bo na začetku oktobra.

Novi sodelavec v NR Ormoške lagune

// besedilo: **Tilen Basle**, foto: **Dominik Bombek**

Konec julija smo ob rednem pregledu Naravnega rezervata Ormoške lagune doživeli prav prijetno presenečenje. Čreda vodnih bivolov, ki je do nedavnega štela 14 osebkov, je dočkala okrepitev! Skotil se je mladič, naš petnajsti "sodelavec" iz bazenov Ormoških lagun.

"S sinom, ki mi je na ta dan pomagal pri delu, sva se odpravila na obhod rezervata. Preštela sva čredo vodnih bivolov in vsi so bili na 'svojem mestu'. Nič posebnega, zato sva se odpravila dalje, ko sva za sabo zaslišala zamolkel mееe. Za trenutek sva se ustavila in prisluhnila. Ponovno mееe! Čredo sva še enkrat podrobno pregledala in na svoje veliko presenečenje odkrila, da za njo v visoki travi stopica mladič!" je odkritje najmlajšega člana črede opisal Dominik Bombek.

Mladič se v lagunah odlično počuti, čreda pa zanj lepo skrbi in sedaj še pozorneje spremlja dogajanje v okolici. Za zdaj še ne vemo, ali je on ali ona, vendar nam bo to v kratkem razkril prvi podrobnejši veterinarski pregled. Mlademu bivolcu želimo vse dobro, hkrati pa smo nanj zelo ponosni, saj so lagune za bivoljo čredo očitno zelo primerno in domače okolje.

Raziskovanje nočnega življenja in zvezdnega neba v Budincih

// besedilo: **Mojca Podletnik**, foto: **Gregor Domanjko**

Člani DOPPS-a so skupaj z Javnim zavodom Krajinski park Goričko maja izvedli nočni ornitološki izlet »Sove v Budincih«. Med nočnim sprehodom so udeleženci izleta pod vodstvom Robija Gjergjeka sprva zaslišali značilno oglašanje čuka (*Athene noctua*), ene od najredkejših vrst sov na Goričkem. V bližini oglašanja čuka so se nato oglasili še prepelica (*Coturnix coturnix*), lesna sova (*Strix aluco*) in najznačilnejša vrsta sove na Goričkem – veliki skovik (*Otus scops*). Tega domačini sicer bolje poznajo po imenu čuk, saj je takšno tudi njegovo oglašanje. Čeprav je bil še pred dvema desetletjema veliki skovik na Goričkem zelo pogost (200 gnezdečih parov), jih danes gnezdi le približno 60 parov. Največ jih živi na območju Z in SV Goričkega. Po sprehodu in kratkem okrepčilu so se udeleženci pod vodstvom Bojana Jandrašiča iz društva Astra Ad Astra zazrli v zvezdno nebo in prisluhnili zgodbam in mitom, ki so nadeli imena ozvezdjem. Največ zanimanja je skozi teleskop požel Saturn s svojimi obroči ter številni utrinki, ki so tisto noč razsvetlili nebo. Udeleženci so menili, da je temno in zvezdno nebo nad Budinci prava posebnost ter da se premalokrat zazrejo v jasno noč in preprosto uživajo v neskončnosti vesolja.

VELIKI SKOVIK (*Otus scops*)
ilustracija: **Jan Hošek**

Izšel je vodnik »Naravni rezervat Ormoške lagune«

// besedilo: **Tilen Basle**

Na začetku meseca septembra je v okviru projekta LIVEDRAVA izšel težko pričakovani vodnik Naravni rezervat ormoške Lagune. V njem so na poljuden način prvič celostno predstavljeni zgodovina območja, dosedanje raziskovalno in naravovarstveno delo ter upravljanje območja. Vodnik obiskovalca naravnega rezervata vodi po izobraževalnih poteh, hkrati pa mu preprosto omogoči dostop do poglobljenih informacij. Knjižica je tako izjemen vir informacij za vse ljubitelje narave; z opisom poti, določevalnim kotičkom in beležko, je pa tudi nepogrešljiva sopotnica pri odkrivanju naravnega rezervata.

Vodnik smo izdali s finančno podporo LIFE, finančnega instrumenta Evropske unije, v okviru projekta Obnova rečnega ekosistema nižinskega dela Drave v Sloveniji, LIVEDRAVA, LIFE11 NAT/SI/882.

Izobraževalni obisk ornitološkega društva iz Srbije

// besedilo: Damijan Denac, foto: arhiv DOPPS-a

Med 22. in 25. avgustom 2017 so nas na DOPPS-u obiskali kolegi iz Društva za zaščito i proučavanje ptica Srbije (DZPPS). Obisk je bil študijske narave in namenjen tako predstavitvi našega kot tudi njihovega dela. V Ljubljani smo jim podrobneje predstavili raziskovalno in naravovarstveno delo Varstveno ornitološkega sektorja, naše delo z bazo podatkov, naravovarstvene intervencije s poudarkom na pravnem varstvu narave in notranjo organiziranost DOPPS-a in pisarne. DZPPS s 13 zaposlenimi, 140 člani, 300 prostovoljci in pisarnama v Novem Sadu in Beogradu postaja velika in močna nevladna organizacija. Upravljanje tako močne organizacije pa je večni izziv, ki je pred vsemi nami. V Ljubljani so kolegi izvedli tudi javno predavanje. Radislav Mirić je predstavil društvo, Saša Rajkov tekoče raziskovalne dejavnosti – Rdeči seznam ptic Srbije, kvantitativni popis ptic in podrobne raziskave gozdnega jereba (*Bonasa bonasia*), zlatovranke (*Coracias garrulus*) in sokola plenilca (*Falco cherrug*). Miroslav Vračarić nas je seznanil z za nas nepredstavljivimi dimenzijami krivolova v Srbiji in nečloveškimi naporji, s katerimi se prostovoljci borijo za njegovo odpravo. Za ilustracijo navajam izpis iz njihove baze podatkov krivolova, kjer imajo zabeležene naslednje primere – v vseh primerih gre za dokumentirano nelegalno početje – 212.747 ustrelenih ptic, 209.612 ptic zaseženih pri tihotapljenju, 190.558 pri nelegalni trgovini in 772 zastrupljenih osebkov. O njihovem odličnem delu z javnostjo in mediji pa nam je spregovoril simpatični Slobodan Knežević – v YouTube vtipkajte DZPPS in si oglejte nekaj njihovih kratkih filmov. Za konec izobraževalnega obiska je sledil prikaz praks upravljanja v NRAM-u in NRSŽ-ju. Čestitke, DZPPS, tudi mi smo se veliko naučili od vas!

Uspešna gnezdilna sezona velikega skovika na Goričkem

// besedilo: Željko Šalamun, foto: Dejan Rocner

Člani Pomurske sekcije in zaposleni v JZ KP Goričko smo v letošnji gnezdilni sezoni pregledali več kot 150 gnezdilnic, ki so primerne za gnezditve velikega skovika (*Otus scops*). Večino gnezdilnic smo postavili na SZ in SV delu Goričkega, kjer je še prisoten veliki skovik. Ugotovili smo, da so zasedli 21 gnezdilnic. Mladiči so se uspešno speljali v 15 primerih, druga legla so propadla. Zanimivo je, da v nobeni gnezdilnici ni bilo manj od treh mladičev, v dveh jih je bilo celo pet. Skovike smo v 13 gnezdilnicah tudi obročkali (v dveh smo bili prepozni). Vsega skupaj smo obročkali 53 osebkov, od tega 50 mladičev in tri odrasle samice.

Najbolj nas je razveselilo, da sta letos uspešno gnezdili tudi s telemetrijskimi oddajniki opremljeni samici, Helena in Artemida. Helena je bila približno 580 m, Artemida pa 750 m oddaljena od mesta, kjer sta gnezdili leta 2015. Takrat smo ju ulovili, da bi ugotovili, na kakšnem območju se prehranjujeta. V tem času sta torej že najmanj trikrat preleteli Saharo in se vrnili nazaj na Goričko. Več o tem na povezavi (Artemida je na sliki na str. 11): http://ptice.si/2014/wp-content/uploads/2016/01/201602_Denac_K_Porocilo_Veliki_skovik_telemetrija.pdf

Na prazniku zlatovrank v Avstriji

// besedilo in foto: Gregor Domanjko

Člani Pomurske sekcije smo se v nedeljo, 6. avgusta, v kraju Stainz bei Straden na avstrijskem Štajerskem udeležili prireditve »Blaurackenfest«. Prireditve je bila namenjena predstavitvi naravovarstvenih dejavnosti za izboljšanje življenjskih pogojev za zadnjo populacijo zlatovrank (*Coracias garrulus*) v Avstriji na območju Natura 2000 Südoststeirisches Hügelland ter promociji različnih dejavnosti društva Lebende Erde im Vulkanland. V okviru Blaurackenfesta so si obiskovalci lahko ogledali zlatovranke skupaj s skrbnikom območja g. Bernardom Wieserjem. Na prireditvi smo izvedeli, da so letos v Avstriji od 20 opazovanih zlatovrank gnezdili trije pari. Na žalost je samo en par uspešno vzgojil dva mladiča. Kaj je vzrok za propad drugih dveh legel, avstrijski kolegi ne vedo povedati. Velik vpliv na razmnoževanje zlatovrank predstavlja skromen genetski potencial posameznih osebkov zlatovrank, saj se na območje Südoststeirisches Hügelland zadnjih 10 let vračajo vedno isti osebki ptic oziroma samo ptice, ki so se tu izlegle. Da je to res tako, so avstrijski strokovnjaki dokazali v večletni študiji, ki so jo predstavili na zadnji mednarodni konferenci o zlatovranki letos januarja v madžarskem mestu Kecskemet. Če ne bo novih osebkov, zlatovrankam v tem delu Evrope grozi izumrtje. Rezultati raziskave so pomembni tudi za nas, ker gre za isto populacijo zlatovrank oziroma iste osebke zlatovrank, ki so leta 2014 gnezdili na Goričkem. Rešitev bi lahko predstavljale »nove« zlatovranke iz drugih populacij iz sosednjih držav.

LIFE projekt Stržen

// besedilo: Primož Kmecl, foto: Dejan Bordjan

1. septembra se je začel novi Life projekt Stržen. V projektu DOPPS sodeluje kot partner, vodi pa ga Notranjski regijski park. Drugi partnerji so še družba Hidrotehnik, Zavod RS za varstvo narave in Zavod za ribištvo Slovenije. Ključni cilj projekta je renaturacija struge Stržena na Cerkniskem jezeru, ki je bila v preteklosti spremenjena v raven kanal. Obenem bodo potekale dejavnosti za zmanjšanje pritiska obiskovalcev na območje renaturacije, vzpostavitev mirne cone za bobnarico (*Botaurus stellaris*) ter za prepoznavnost naravovarstvenih ciljev projekta in pozitivno spremembo vedenja ključnih deležnikov na Cerkniskem jezeru. DOPPS sodeluje v večini dejavnosti, predvsem pa pri spremljanju učinkov projekta in pri promocijsko-izobraževalnih vsebinah.

BOBNARICA (*Botaurus stellaris*)

ilustracija: Jan Hošek

ČUK V GNEZDU BELIH ŠTORKELJ

// Franc Bračko

BELA ŠTORKLJA
(*Ciconia ciconia*)

ilustracija: Jan Hošek

foto: Borut Štumberger

Gnezda belih štorkelej (*Ciconia ciconia*) so za nekatere pernate »najemnike« lahko zelo privlačna, tudi zaradi varnosti pred talnimi plenilci. Pogosto med dračjem v štorkljinem gnezdu gnezdiijo domači (*Passer domesticus*) in poljski vrabci (*P. montanus*) pa tudi kakšna turška grlica (*Streptopelia decaocto*) in bela pastirica (*Motacilla alba*) se včasih najdeti. Prav gotovo sta primernost in varnost gnezdišča v letih 2013 in 2014 pritegnili tudi čuka (*Athene noctua*), da se je prvič doslej pri nas naselil v luknji preperelga dračja pod gnezdom bele štorkele v Župečji vasi na Dravskem polju.

Gnezdenje čuka v štorkljinih gnezdih je redko, kar je omenjeno tudi v najnovejši monografiji o beli

POT DO RESNICE JE VEČKRAT DOLGA

// Boris Kozinc

Prijateljica Aneta Lavtar mi je povedala za prometno nesrečo, ki se je zgodila 27. marca letos približno ob 6. uri na hitri cesti Podbrezje–Tržič. Ko se je peljala mimo kraja nesreče, je ugotovila, da na cesti leži ogromna ptica, osebni avto pa je bil prevrnjen na travniku. V službi je kasneje usklajevala mnenje še z dvema sodelavkama. Ena je trdila, da je bil na cestišču zajec, druga pa, da je bil maček. Čeprav je od dogodka minilo mesec dni, sem se odločil, da »stvari pridem do dna«, čeprav sem slutil, da zbite ptice ne bo mogoče dobiti.

Najprej sem si ogledal fotografije nesreče na internetu. Sklepal sem, da je nesrečo povzročila velika uharica (*Bubo bubo*). Običajno manjše ptice ne povzročijo

motnje, ki bi privedla do spremembe smeri vožnje. Zaradi nejasne slike so me zanimala še mnenja kolegov. Blaž Blažič mi je povedal, da je letos prvič samca velike uharice poslušal že februarja nad stanovanjskimi bloki na Mlaki. Ptica se je večkrat prehranjevala na smetišču prek ceste v vasi Kovor, kjer jo je nekajkrat opazoval tudi tamkajšnji delavec. Tudi Blaž je menil, da je obarvanost perja značilna za veliko uharico.

Kasneje sem na kraju nesreče izmeril premer kroga, s katerim je policija označila kadaver. S preračunavanjem razmerij sem izračunal, da je bila ptica dolga približno 63 cm in repno pero najmanj 22 cm. Al Vrezec mi je po telefonu potrdil, da je repno pero velike uharice, ki ga hrani v Prirodoslovnem muzeju Slovenije, dolgo 24 cm. Glede na podatke v literaturi, da je velikost odraslih uharic med 59 in 73 cm, sem sklepal, da gre za samca te sove. Kraj nesreče si je za mano ogledal še Ervin Lorgar in ob cesti našel eno samo pero. Tudi to je potrdilo mojo domnevo.

Šele 10. maja sem od Tomaža Miheliča izvedel, da je sovo, potem ko je že ležala ob cestišču, fotografiral Andrej Sovinc. S fotografije je razvidno, da je sova v mla-

Najdeno prsno pero je tudi potrdilo domnevo o zbiti vrsti ptice.

foto: Boris Kozinc

štorklji, ki je izšla letos pri nemški založbi Neue Brehm-Bücherei. Toda gnezditvev čuka v Župečji vasi ni trajala dolgo. Občina Kidričevo je podala nenavadno zahtevo, da se štorljinno gnezdo nekoliko premakne, ker je preblizu otroškega igrišča?! Jeseni 2014 so električarji prestavili nosilni steber in premestili tudi gnezdo štorljlje. Čuk je, pričakovano, gnezdo zapustil, saj je bila njegova gnezdilna kamrica uničena, za novo gnezdo pa nihče ni poskrbel. Porodila se je ideja, da bi pod kovinski nosilec štorljljinoga gnezda obesili cevasto gnezdilnico, ki bi morda znova privabila čuka. Pri obročkanju mladičev štorlkelj leta 2016 in 2017 smo to tudi storili. Ob omenjeni Župečji vasi smo v sodelovanju z Društvom za proučevanje ptic in varstvo narave Rače tri postavili še v Stražgonjci, Mihovcih in Pongrcih na Dravskem polju. Sedaj upamo, da vsaj kakšen čuk pride k štorljlji v »varstvo«.

Nameščeni gnezdilnici za čuka (*Athene noctua*) pod gnezdom bele štorljlje (*Ciconia ciconia*) v Stražgonjci (1) in Mihovcih (2) na Dravskem polju.

foto: **Franc Bračko**

ČUK (*Athene noctua*)

foto: **Alen Ploj**

dostnem perju, ker še ni obrabljeno, in je najverjetneje prav novo naseljeni samec, o katerem je govoril Blaž.

Ko sem že ponosno mislil, da poznam celo zgodbo, pa sem od prijatelja policista izvedel, da je zbita ptica že ležala na voznem pasu, ko je iz smeri Podbrezje pripeljal voznik osebnega avtomobila. Zaradi ovire na cestišču je sunkovito odvil, izgubil nadzor nad vozilom in končal prevrnjen na travniku.

S preračunavanjem razmerij kadavra, ki ga je označila policija, se je izkazalo, da je bila povzročiteljica nesreče velika uharica (*Bubo bubo*).

foto: **arhiv policije**

VELIKA UHARICA
(*Bubo bubo*)

foto: **Janez Papež**

Včlani se

v Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS)

Skupaj za ptice in ljudi!

foto: Dare Fekonja

S tem boš:

- postal(a) del društva, ki trenutno z več kot 1000 člani rešuje največje naravovarstvene probleme in aktivno prispeva k veljavni varstva narave v naši družbi,
- dobil(a) obilo priložnosti za sodelovanje na različnih delavnicah in pri prostovoljnem naravovarstvenem delu,
- lahko postal aktiven član regionalnih ali Mladinske sekcije in se udeleževal ornitoloških taborov in srečanj za mlade,
- se lahko udeleževal(a) mesečnih predavanj o pticah in naravovarstvu in vodenih izletov po Sloveniji in tujini,
- prejemal(a) poljudno revijo Svet ptic (4x letno) in po želji strokovno ornitološko revijo Acrocephalus.

Informacije dobiš na:

DOPPS, Tržaška c. 2, 1000 Ljubljana, T 01 426 58 75
dopps@dopps.si
www.ptice.si

GNEZDO RACE V MESTU: KJE PA JE VODA?

// Katarina Denac

Spomladi in na začetku poletja imamo v društveni pisarni največ klincev na ornitofon, saj je to čas vzletanja še nespretnih ptičjih mladičev, ki pogosto nehote pristanejo in občepijo na tleh, kjer bi lahko hitro postali plen mačke ali psa. Včasih pa se med klinci najde tudi kakšen bolj nenavaden ...

Na začetku julija letos smo prejeli klic iz Nove Ljubljanske banke, da v 13. nadstropju njihove poslovne stavbe na Trgu republike v Ljubljani gnezdi mlakarica (*Anas platyrhynchos*). Jajca je znesla v cvetličnem koritu z okrasnimi grmovnicami, postavljenim na sam rob terase. Da mlakarica v mestih pogosto izbira nenavadna mesta za gnezdenje, je že znano, vendar se je tokrat odločila res slabo. Mladičev namreč nikakor ne bi mogla pripeljati do najbližje vode, saj je edina možna pot vodila čez rob terase v gotovo smrt na betonu 45 m nižje. Raca je torej potrebovala človeško pomoč. Ta je prišla v prvi vrsti s strani gospoda, ki na terasi NLB vodi gostinski lokal. Ob gnezdo ji je nastavil napihljiv otroški bazen z vodo, za katerega smo upali, da bo mlakarico premamila vsaj za kratek čas takoj potem, ko se bodo mladiči izlegli. Nato bi raco skupaj z mladiči ujeli in spustili nekam v naravo.

V petek, 7. julija 2017, nas je popoldne poklicala gospa Maja Jaklič iz NLB in povedala, da je nekaj račk že izvaljenih. Ob pregledu smo ugotovili, da se okoli mame race gnete šest mladičkov, pod njo pa sta bili še dve neizvaljeni jajci. Ker je bilo pomembno, da naenkrat rešimo vso račjo družino, smo jajčkoma dali čas še do naslednjega jutra, vendar se nista izvalili. Nismo želeli tvegati, da mati raca družino po nesreči odpelje v smrt, zato smo jo skupaj z mladiči ujeli, jajci pa vzeli s seboj – da ju izvalimo doma in mladiča hitro odpeljemo k preostali družini ali pa zanju poskrbimo sami.

Race smo sprva nameravali spustiti v najbližje vodno telo, ki je bilo v tem primeru ribnik v Tivoliju. Žal je bil tam že samec mlakarice, za katerega nismo vedeli, kaj bi lahko storil mladičem – od svojih članov smo v preteklosti slišali zgodbe o tem, kako samci skljuvajo tuje mladiče oziroma preganjajo samico tako dolgo, da odleti in zapusti mladiče. Poleg tega je ravno s tivolskega ribnika letos že izginila ena račja družina, tako da nismo želeli tvegati. Spuščanje mlakaric v Zadnji ribnik v Dragi pri Igu je šlo tako hitro, da nam niti ni uspelo posneti dobrih fotografij. Smo pa bili zato toliko bolj veseli, ko je raca na vodi vestno počakala vse svoje mladiče in jih nato hitro odpeljala pod veje drevja, ki so visele tik nad vodo. Že na gnezdu se je izkazala kot zelo zaščitniška mama, saj je ob pregledu divje pihala na nas in nas skušala kavsniti. S tem pa se zgodba še ni končala. Za preostali jajci smo namreč že kovali načrte, kako ju bomo izvalili in mladičema omogočili združitev s pravo družino, še preden bi se utegnili navezati na nas. Pa se je izkazalo, da delamo načrte brez krčmarja, kajti jajci sta bili klopotca brez zarodkov, kar se je lepo videlo, ko smo ju presvetlili z močno lučjo. Zdaj nam torej preostane le še, da račji družini zaželimo uspešno pot v odraslost!

“A si ti moja mama?”
 “Ne, tudi jaz čakam svojo!”

MESTNA (*Delichon urbicum*)
 in **KMEČKA LASTOVKA**
 (*Hirundo rustica*)

Zbiljsko jezero, 4. julij 2017

foto: **Ivo Božič**

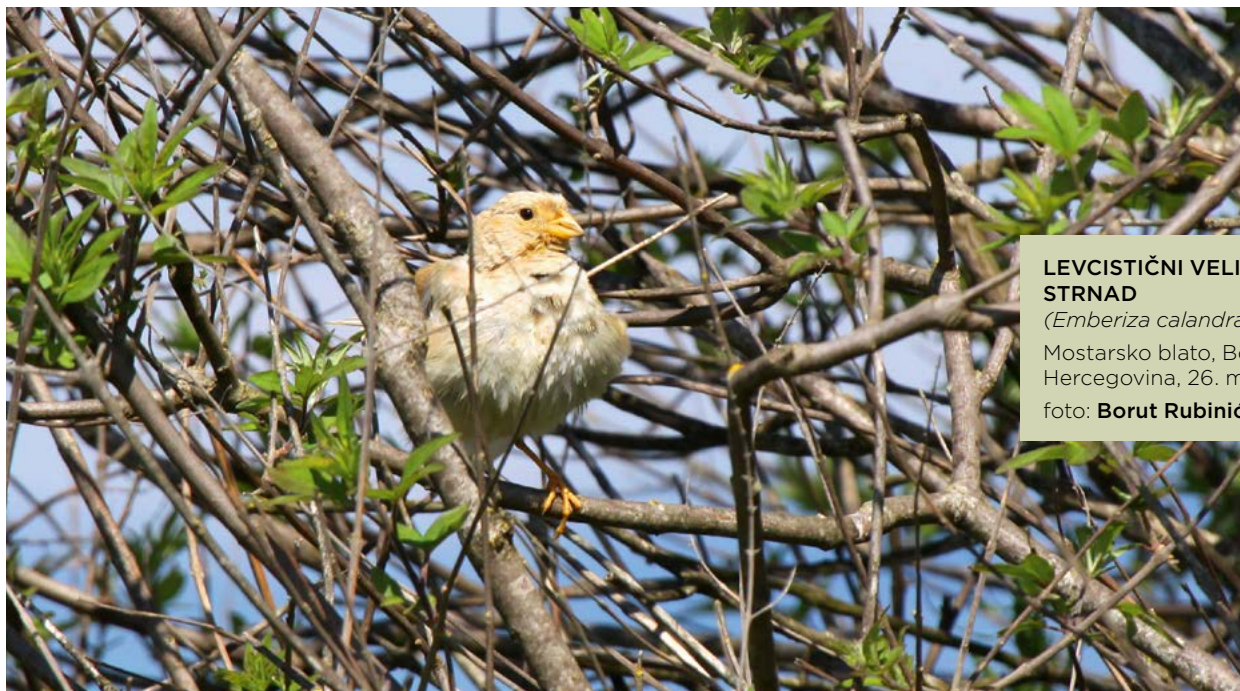

SIVI MUHAR (*Muscicapa striata*)

Letos je na našem vrtu v koko-sovi lupini gnezdil sivi muhar. Danes ob 16.30 so mladiči poskakali iz gnezda in zapustili svojo “drugo lupino”.

7. avgust 2017

foto: **Tilen Basle**

LEVCISTIČNI VELIKI STRNAD

(*Emberiza calandra*)

Mostarsko blato, Bosna in Hercegovina, 26. maj 2017

foto: **Borut Rubinić**

na triglav

po papir

MOORIM

✓ BREZLESNI PAPIRJI	✓ FOTOKOPIRNI PAPIRJI
✓ BARVNI PAPIRJI	✓ EMBALAŽNI KARTONI
✓ STRUKTURNI PAPIRJI	✓ PREVLEČNI PAPIRJI
✓ METALIZIRANI PAPIRJI	✓ SAMOKOPIRNI PAPIRJI
✓ RECIKLAŽNI PAPIRJI	✓ PAUS
✓ SAMOLEPILNI PAPIRJI	✓ KUVERTE
✓ ENOSTRANSKO PREMAZNI	✓ VREČKE
✓ OBOJESTRANSKO PREMAZNI	✓ IN ŠE MNOGO DRUGEGA ...

Triglav papir d.o.o.
Zvezna ulica 2a
1000 Ljubljana

01 520 27 30
01 520 27 32

info@triglav-papir.si

www.triglav-papir.si

